

program

Programska načela i vrednosti

Zeleno-levi front je politička organizacija koja okuplja ljude koji žele da se bave politikom čiji je cilj dobar život i dobrobit građanki i građana. Izborni uspeh, položaji i funkcije samo su instrumenti za ostvarenje ciljeva i sprovođenje politika. Nikada ne smemo zaboraviti zašto smo se okupili i koje vrednosti su nas ujedinile. Načela i vrednosti koje izlažemo nisu skup pravila; to su najvažnije smernice koje ćemo slediti kada se ophodimo jedni prema drugima, javno nastupamo ili predlažemo politike.

Politička načela i vrednosti

Pravedno i solidarno društvo. Borićemo se protiv društvenih hijerarhija i nejednakosti. Svako mora imati mogućnosti za kvalitetan i ispunjen život i odgovarajuću materijalnu osnovu za to. Niko u tome ne sme biti prepušten samom sebi. Stvaraćemo institucionalne i druge uslove za društvo uzajamne brige i podrške, ne društvo u kome se koristi i privilegije stiču iskorišćavanjem drugih i na njihovu štetu. Pravednu raspodelu bogatstva, radna prava, kao i obrazovanje, zdravstvo i kulturu vidimo kao važne poluge u ovom procesu.

Učešće i samouprava. Demokratija i participacija ne smeju biti prazne reči, već ispunjene institucionalnim sadržajima i mogućnostima da se svi pitaju o zajedničkom životu i utiču na odluke. To nisu samo slobodni i fer izbori nego i najrazličitiji oblici učešća građana u političkim procesima, odlučivanju, raspravama, kontroli institucija. Radimo na tome da takve sadržaje i mogućnosti stvorimo, polazeći od neposrednog lokalnog okruženja pa do najviših državnih institucija. Decentralizacija procesa odlučivanja jeste najvažniji korak u tom pravcu.

Zdravo okruženje, zaštita prirode i njenih resursa. Život prilagođen okruženju jeste cilj kome težimo. Zbog toga okruženje, prirodu i resurse moramo štititi od prekomernog iskorišćavanja. Visoki ekološki standardi i pravedna energetska tranzicija jesu uslov da udišemo čist vazduh, imamo vodu za piće, jedemo zdravu hranu, uživamo u okruženju i krećemo se do željenog mesta. Ekonomski rast i upotreba tehnologije mogu i treba da budu u službi održive privrede i zdravog života, umesto da ugrožavaju zdravlje i život ljudi, pa i planete u celini.

Solidarna i zelena ekonomija. Zalažemo se za ekonomiju od koje će korist imati svi, koja neće uvećavati društvene nejednakosti i uništavati životnu sredinu. Ekonomski rast ne znači uvek i bolju ekonomiju. Racionalno korišćenje resursa i upotreba obnovljivih izvora može omogućiti dugoročno održivu ekonomiju, koja će čuvati i životni standard i zdravu životnu sredinu. Podstićemo primenu alternativnih modela ekonomskog organizovanja i upravljanja u kojima udeo u raspodeli i upravljanju imaju svi kojih se to tiče. Stvaraćemo uslove u kojima će svako moći da dostojanstveno radi i živi od svog rada.

Rodna ravnopravnost. Rodna dimenzija prožima sve delove društvenog života i čini nas neravnopravnima: nekima se, samo zbog rodne identifikacije, dodeljuju podređene uloge, a nekima to obezbeđuje nadmoćni položaj. Žene i LGBT+ osobe su posebno pogođene ovim razlikama. Ukinućemo sve proizvoljne razlike u raspodeli moći, poslova, prihoda, položaja ili tereta zasnovane na rodnom identitetu ili seksualnoj orijentaciji. Imaćemo nultu toleranciju prema svakom obliku seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja i obezbedićemo dostojanstven život onima koji zbog toga nisu mogli da ga imaju.

Vladavina prava. Jedna od najvrednijih evropskih tekovina jeste državno uređenje koje štiti svakoga od bilo čijeg proizvoljnog postupanja. Ova zahtevna i krhka konstrukcija

podrazumeva takvu raspodelu moći i resursa koja onemogućava ugnjetavanje, poniženje, diskriminaciju, iskorišćavanje i druge neprilične oblike kontrole nad tuđim životima. Građićemo institucije koje će unapređivati mehanizme podele vlasti, jednako sprovesti zakone za sve, obezbediti delotvornu sudsku zaštitu, uklanjati sve oblike diskriminacije i ugnjetavanja, uključujući one najmanje vidljive i prema svima se opходитi pristojno i pravično.

Političko učenje i građanske vrline. Pravne norme i prinuda nisu najbolji izvor poštovanja zakona i pravila, niti je glasanje jedini oblik političke participacije građana. Razvićemo različite forme političkog i građanskog obrazovanja koje će osposobiti građane da na raznovrsne načine učestvuju u političkom životu, od kreiranja i preispitivanja politika, preko učešća u raspravama, do informisanog glasanja. Želimo da građani, ne samo institucije, budu čuvari demokratije i da Srbija nikada više ne doživi pad u autokratiju ili diktaturu.

Javnost. Kolektivne odluke su legitimne onda kada ih građani prihvataju kao opravdane, bilo zato što su učestvovali u njihovom donošenju ili zato što znaju da su donete iz dobrih razloga i u dobroj veri. Brinućemo o tome da građani budu uvek dobro obavešteni o onome šta se zbiva u okruženju i o tome šta vlast radi. U tu svrhu ćemo obezbediti dostupnost informacija, ojačati javne medijske servise i obezbediti prostore i forume za javnu raspravu, kritiku i kolektivno odlučivanje.

Dobrosusedska saradnja i miroljubiva politika. Ostvarivanje i unapređivanje vlastitih interesa najlakše se postiže u miru i zajedno sa drugima. Neprijateljstvo i mržnja nisu naš izbor. Naša zemlja, Srbija, treba da se okrene politikama prijateljstva, dobrosusedstva, saradnje i poštovanja međunarodnih normi. Posebnu pažnju posvetićemo izgradnji dobrih odnosa sa onima sa kojima smo donedavno ratovali, a sa kojima smo u prošlosti imali duge periode uspešne saradnje. Vodićemo aktivnu miroljubivu politiku i biti prijatelji sa svima onima koji žele isto.

Organizaciona načela:

Postoji mesto za svakoga. Ne postoje dodatni uslovi da neko postane deo partije ili učestvuje u radu nekog od njenih foruma, osim poštovanja navedenih načela. Svako može pronaći svoje mesto i dobro se osećati zbog onog što radi.

Svako je svoj i različit. Nikome ne sme proizvoljno biti uskraćeno ispoljavanje osobnosti kao uslov da saraduje sa ostalima. Drugo i drugačije moraju se uvažavati i razlike se moraju poštovati.

Svako se pita i svako odlučuje. Svačiji autoritet i uticaj je rezultat njegovog ili njenog rada i angažovanja, njegovih ili njenih predloga, saradnje sa ostalima, ophođenja prema drugima ili inicijativa koje pokreće. Cilj su rešenja, a problemi su samo put ka rešenjima. Svaka ideja i svaki predlog su dobrodošli deo rasprave i svaka ideja i predlog mogu biti predmet kritike i neslaganja.

Odgovornost. Svako je odgovoran za uspeh i delotvorno funkcionisanje organizacije i daje odgovarajući doprinos. U tom smislu, svako preuzima obaveze prema proceni vlastite mogućnosti, stručnosti i raspoloživog vremena, te dobija priznanje ili trpi kritike za njihovo ispunjenje.

Saradnja i dogovaranje, ne nametanje i poslušnost. Odluke se donose zajednički i unutar propisanih procedura i ovlašćenja, a nakon procesa otvorene i argumentovane rasprave. Hijerarhija je organizaciona podela odgovornosti i ne podrazumeva monopol u odlučivanju.

Niko nije rođen najpametniji i savršen, niti je u pravu samo zato što zauzima neki položaj, obavlja neku funkciju ili je završio višu školu od drugog. Odluke i njihovo sprovođenje rezultat su saradnje i dogovaranja, ne samovolje koja zahteva poslušnost.

Poštovanje kolektivnih odluka. Odluke koje su donete prema odgovarajućim procedurama unutar partijskih struktura biće poštovane, neće biti osporavano njihovo sprovođenje niti će se vršiti opstrukcija njihove primene. Odluke su podložne naknadnom organizovanom preispitivanju, koje podrazumeva i preispitivanje odgovornosti onih koji su ih doneli.

Poštovanje nasleđa, ugleda i dostignuća. Veliki broj ljudi uložio je vreme, pamet, znanje i energiju da bi se stvorila nova forma, partija, koja će nastaviti dalje u odnosu na ono što je postignuto. Ljudi i akcije, uspesi i neuspesi, promašaji i dostignuća deo su istorije koja čini identitet organizacije i moraju se pamtit i poštovati kako bi organizacija dugo i uspešno živela. Kolektivno pamćenje i učenje jesu zalog za dugo trajanje.

Demokratizacija i decentralizacija

Jedan od tri najvažnija cilja naše partije jeste pretvaranje Srbije u demokratsko društvo. Prema gotovo svim uobičajenim merilima funkcionisanja institucija Srbija nije ni demokratska država. Ovi nalazi pokazuju da glavne prepreke za to jesu odsustvo poštenih i slobodnih izbora, nedostatak vladavine prava, visok stepen korupcije i neslobodni mediji. Za neke od ovih nedostataka su odgovorne manjkavosti političkog sistema koje vode do narušavanja podele vlasti usled visoke centralizacije odlučivanja, koncentracije moći u političkim strankama, posebno u rukama lidera stranaka i velikog uticaja novca na politiku. Za neke druge nedostatke odgovorni su institucionalni nedostaci koji ne obezbeđuju odgovarajuće i nezavisno funkcionisanje javnih servisa i nezavisnih tela, ne štite autonomiju podistema poput zakonodavstva, pravosuđa, informisanja ili obrazovanja od uticaja izvršne vlasti i neformalnih centara moći. Učinićemo sve da se ove systemske, institucionalne i proceduralne manjkavosti isprave, da se uspostave odgovarajuće izborne procedure i obezbedi autonomno delovanje različitih segmenata države i društva, ali to, samo po sebi, nije garancija da će Srbija postati demokratsko društvo. Mi hoćemo više.

Smatramo da je za punu demokratizaciju potrebno umnožiti, pojednostaviti i pojeftiniti forme političkog delovanja, uvesti nove forme konsultativnih procesa uz široko učešće građana i sprovesti obuhvatnu decentralizaciju sistema odlučivanja. Dalji koraci u demokratizaciji su važni kako bi građani i građanke imali priliku da se pitaju o svom životu i utiču na uređivanje neposrednog okruženja u skladu sa svojim potrebama. Vođenje države i uređivanje svega iz jednog geografskog i političkog centra ima veoma loše posledice po razvoj Srbije. Osim toga, potrebno je razrešiti najvažnije spoljnopolitičke dileme, probleme koji opterećuju odnose sa drugim državama, pre svega susedima i pronaći najbolji kompromis između političkih načela koje želimo da sledimo i pragmatične spoljne politike.

Političke i institucionalne pretpostavke demokratizacije

Delotvoran sistem podele vlasti je najvažniji element obezbeđivanja vladavine prava, zaštite prava građana i jednake dostupnosti državnih usluga. Delotvornu podelu vlasti ćemo obezbediti kombinacijom mera i ograničenja koje će institucijama omogućiti da postupaju po vlastitim pravilima, ali i uvođenjem inovativnih demokratskih mehanizama koji će omogućiti

bolji uvid građana u njihov rad i javnu procenu njihovog rada. Svi do sada isprobani sistemi podele vlasti U Srbiji pokazivali su negativne strane usled, pre svega, koncentracije moći u vrhovima partija na vlasti, što je za ishod imalo loše funkcionisanje institucija. Partije nemaju korelativnu odgovornost, nego moć potvrđuju na nedemokratskim izborima koje same organizuju. Stoga je za podelu vlasti jednako važno pitanje opsežne demokratizacije koliko i pitanje izbora normativno najboljeg sistema podele vlasti. To je pitanje rasprava o ustavnim promenama koje ćemo pokrenuti.

Pošteni i slobodni izbori su prvi korak u demokratizaciji. Obezbedićemo uslove za pošteno nadmetanje na izborima i otvoren put za smenjivost vlasti na izborima. Pored reformi koje su potrebne u izbornoj administraciji, promena u izbornom procesu i sistemu informisanja učinićemo proces kandidovanja jednostavnijim, jeftinijim i dostupnijim tako što ćemo pojednostaviti proces prikupljanja potpisa, omogućiti dovoljan broj javnih nastupa kandidatima i strožije kontrolisati prikupljanje i trošenje novca za izborne kampanje. Na ovaj način želimo da smanjimo uticaj novca i neformalnih centara moći na izborni proces, koji onemogućava pojavu novih aktera na političkoj sceni. Prigovori da se na takav način politički sistem čini neefikasnijim i nestabilnijim nisu osnovani, jer se efikasnost i stabilnost u demokratijama ne postiže favorizovanjem jedne forme političkog organizovanja ili sprečavanjem aktera da učestvuju u procesu, nego pravičnijim procesom selekcije kandidata.

Promena izbornog sistema. Pokrenućemo raspravu promenama nacionalnog i lokalnog izbornog zakona kako bi se obezbedila bolja teritorijalna predstavljenost, ali i samostalnost lokalnih predstavnika. Postojeći izborni zakon daje preveliku ulogu partijama i partijskim štabovima a delovanje lokalnih predstavnika čini zavisnim od njih. Postoji više predloga mešovitog izbornog sistema kojim bi se predstavnici učinili odgovornijim onima koji su glasali za njih, ali i izbegla mogućnost stvaranja lokalnih autokrata koji vladaju u svojim sredinama.

Uvođenje inovativnih demokratskih formi učešća građana. Unapredićemo prakse donošenja odluka uvođenjem demokratskih inovacija čija delotvornost je dokazana u praksi. To su prakse građanskih skupština, različitih deliberativnih i konsultativnih tela, širokih javnih rasprava ili formiranja ad hoc građanskih tela za posebne odluke. Ove prakse, osim što poboljšavaju kvalitet odluka i približavaju ih javnom interesu, građanima i građankama približavaju politiku i aktivno ih uključuju u političko odlučivanje. Ovaj proces počinje od mesnih zajednica i ide do nacionalnog nivoa. Preusmeravanjem sredstava iz postojećeg sistema finansiranja osnovaćemo posebne fondove iz kojih će se finansirati ove aktivnosti.

Javnost i sistem informisanja građana. Politiku vidimo kao javno (neskriveno) bavljenje javnim (opštim) poslovima u javnom (svima dostupnom) prostoru. Demokratizacija u ovom pogledu podrazumeva javne prostore za raspravu, slobodne medije i lako dostupne informacije. Unapredićemo rad javnih medijskih servisa i staviti ih van kontrole partija, unaprediti oblike digitalnog informisanja građana, objavljivati sve relevantne informacije, pre svega dokumente, ugovore i odluke u lako dostupnom obliku, urediti prostore za okupljanje građana, organizovati javne rasprave pre donošenja odluka o relevantnim pitanjima itd. Pored toga, promenićemo sistem projektnog finansiranja medijskih sadržaja tako što ćemo unapred jasno postaviti kriterijume, a proces odlučivanja, od početka do kraja, učiniti javnim.

Demokratska kontrola bezbednosnih struktura i centara moći. S obzirom na delikatnost posla koje obavljaju, ali i veliku diskrecionu moć, mogućnosti zloupotrebe i uticaja na političke procese, stavljanje pod demokratsku kontrolu službi bezbednosti je jedan od najosetljivih

poslova u procesu demokratizacije. Građani i građanke će moći da steknu opšti uvid u to šta ove službe rade, da li rade u njihovu korist ili ne i da se uvere da ne treba da strahuju od njihove zlobupotrebe. Imajući u vidu nasleđe političkih zloupotreba bezbednosnih službi u Srbiji, potrebne su obuhvatne reforme kako bi se povratilo poverenje i promenio odnos građana prema njima.

Borba protiv korupcije. Duboka veza politike, ekonomije i kriminala koja postoji u Srbiji urušava sve vrednosti i razara celokupno društvo. Osim toga, ona višestruko povećava cenu dobara i usluga koje građani koriste. Borba protiv korupcije podrazumeva niz institucionalnih mera, ali i niz promena u praksi i postupanju institucija. Ona podrazumeva bolji rad nezavisnih i regulacionih tela, doslednu primenu zakona i novi zakon o poreklu imovine, ali i više od toga, jačanje položaja zaposlenih, participativno i javno upravljanje, demokratizaciju rada institucija i bolje obrazovanje i građana i službenika. Potrebna je obuhvatan niz mera kako bi se korupcija ne samo kažnjavala, nego i učinila neprivlačnom i nepoželjnom praksom.

Priključivanje Evropskoj uniji jeste naš cilj. Evropske integracije vidimo kao važan korak na putu ka stvaranju stabilne i pravedne države, pre svega ka izgradnji odgovornih institucija, uspostavljanju vladavine prava i uključivanju u različite oblike kulturne, političke i ekonomske saradnje. Ove vrednosti, kao i evropsko političko i kulturno okruženje, vidimo kao ključne činioce razvoja Srbije. Zalagaćemo se za ubrzavanje pregovora i ispunjavanje uslova za priključivanje Srbije u Evropsku uniju i raditi na otklanjanju političkih prepreka za proces integracije, kako bi se Srbija integrisala u Evropsku uniju pod najpovoljnijim uslovima za nju.

Regionalna saradnja, pomirenje i rešavanje nasleđenih problema. Međunacionalni odnosi na prostorima SFRJ i u njenom susedstvu su prepreka za saradnju. Mnogi od problema su proizvod želje za sticanjem političkog profita od strane različitih političkih i nacionalnih preduzetnika i lako su rešivi. Drugi problemi su teški i rezultat su ratnog nasleđa i zločina koji su činjeni u ima nacionalnih interesa i programa. Pokrenućemo programe pomirenja, mirnog prevazilaženja konflikata i razvijanja dobrosusedskih odnosa i saradnje. Preispitivanje prošlosti, grešaka, zločina jeste stvar istorijske refleksije, ali je ove procese potrebno, u cilju razvijanja dobrih međusobnih odnosa, pokrenuti i podsticati na različitim nivoima međunacionalne saradnje.

Spoljnopolitička i bezbednosna ograničenja. Sprovođenje nacionalnih programa i politika je, u velikoj meri, uslovljeno spoljnopolitičkim i bezbednosnim ograničenjima. Zalaganje za demilitarizaciju, miroljubivu politiku, pravedan odnos među državama i globalnu solidarnost jesu naši ciljevi; međutim, prilikom njihovog ostvarivanja moraju se uzeti u obzir postojeća ograničenja i pretnje. Zbog toga je spoljnu bezbednosnu politiku potrebno voditi na više koloseka, načelnom i pragmatičnom, i prilagoditi je okolnostima koje nije moguće otkloniti u kratkom vremenskom periodu. Zeleno-levi front će tražiti saveznike širom sveta u borbi za pravednije i moroljubive međunarodne odnose, a pre svega u svom najbližem regionalnom okruženju i unutar pluralističkog političkog polja koje postoji na prostorima Evrope, uključujući države koje nisu članice EU.

Sistem lokalne samouprave

Unapredićemo postojeći sistem lokalne samouprave kako bi on omogućavao svim krajevima naše zemlje da dostignu svoj puni potencijal. Potrebno je preispitati postojeću teritorijalnu organizaciju i osnovne karakteristike sistema lokalne samouprave vodeći računa o nejednakoj veličini, ekonomskim razlikama i različitom nivou razvoja lokalnih samouprava.

Teritorijalnu organizaciju potrebno je menjati jer jedinice lokalne samouprave (JLS) variraju u veličini od izrazito velikih gradova do velikog broja veoma malih opština. Ona nije u značajnoj meri menjana više od pola veka. Ove karakteristike sistema prouzrokuju funkcionalne slabosti i organizacione neracionalnosti, jer veliki broj JLS nema dovoljne materijalne i administrativne kapacitete za uspešno izvršavanje postojećih nadležnosti, a nadležnosti se uglavnom prenose, odnosno poveravaju linearno – svim JLS, bez razlike.

Nadležnosti gradova i opština potrebno je menjati prema principu supsidijarnosti. U okviru važećeg Ustava, moguće je zakonima poveriti gradovima i gradu Beogradu dodatne nadležnosti, a zakonima je moguće proširiti krug izvornih poslova ostalih JLS koje za to imaju kapacitete. Nerazvijene opštine treba da budu upućene na međuopštinsku saradnju sa većim i razvijenijim. Kao članica Saveta Evrope, Srbija je obavezna da sledi principe Evropske povelje o lokalnoj samoupravi, a prvenstveno one koji se odnose na samostalnost i dovoljnost finansijskih sredstava lokalne samouprave, ograničenost nadzora centralne vlasti i konsultovanja lokalnih vlasti prilikom donošenja odluka koje utiču na život u lokalnoj zajednici.

Mesna samouprava je jedan od osnovnih oblika uključivanja građana u procese upravljanja zajednicom. Dosadašnje izmene Zakona o lokalnoj samoupravi (ZLS) nisu rezultirale aktivnijom ulogom mesnih zajednica. Poseban problem je status mesnih zajednica u Beogradu, u kome je Zakonom o glavnom gradu odlučivanje o obrazovanju mesnih zajednica prepušteno gradskim opštinama, čime je praktično ozakonjeno njihovo ukidanje. Oživećemo prostore mesnih zajednica i omogućiti građanima prostor da se okupljaju, raspravljaju i odlučuju.

Finansiranje lokalne samouprave uređićemo tako da obezbedi veću samostalnost u planiranju lokalnog razvoja i delotvornije mehanizme ujednačavanja između JLS na različitim nivou razvoja. Sistem finansiranja lokalne samouprave sada ne počiva na dovoljnoj izvesnosti koja bi omogućila dugoročno planiranje i ulaganje u razvoj, nego u velikom broju JLS uglavnom pokriva tekuće rashode, dok se investiciona ulaganja mogu realizovati samo uz pomoć centralne vlasti. Da bi se postigao veći stepen samostalnosti JLS potrebno je povećati njihov kapacitet za dobro planiranje prihoda i rashoda, ali i precizirati mehanizme redistribucije (prenose) od strane države kako bi postojao veći stepen izvesnosti potreban za dobro planiranje.

Participativno budžetiranje. Omogućićemo da građani određuju budžetske prioritete i da se na taj način demokratizovati investiranje. Svi građani treba da imaju pravo da na vreme podnesu predloge za šta bi trebalo nameniti javna sredstva i da zajednički učestvuju u javnim raspravama koje vode do odluke o prioritetima. Građani će moći da prate sprovođenje usvojenih predloga iz prethodnih godina pre novog ciklusa participativnog budžetiranja.

Unapredićemo funkcionisanje lokalnih javnih službi, posebno javnih komunalnih preduzeća (kojih ukupno ima oko 500), koja su iscrpljena partokratskim zloupotrebama, jer nemaju stabilan izvor finansiranja nego su zavisna od stalnih budžetskih dotacija. U velikom broju JLS, posebno onim manjim i slabije razvijenim, primetan je nedostatak administrativnih kapaciteta, uz istovremeno postojanje viškova zaposlenih.

Moratorijum na privatizaciju javno komunalnih preduzeća. Zaustavićemo trend uvođenja javno-privatnih partnerstava kao načina pružanja komunalnih usluga i sve veću privatizaciju komunalnih usluga. Zalagaćemo se za uvođenje moratorijuma na privatizacije najvažnijih kapitalno intenzivnih javno komunalnih preduzeća (vodovod, kanalizacija, grejanje, odnošenje

smeća) do donošenja obuhvatne strategije razvoja komunalnih delatnosti koja će urediti ovu oblast.

Cene i kvalitet usluga. Pokrenućeni inicijativu za izradu metodologije i pravilnika za utvrđivanje tarifa i standarda usluga javno komunalnih preduzeća kako bi građani mogli jasno da znaju šta i koliko plaćaju a gradske uprave bile onemogućene da proizvoljno određuju cenu usluga, bez odgovornosti za kvalitet pružene usluge.

Uvešćemo višetipski model lokalne samouprave. U smislu dalje decentralizacije, otvorićemo mogućnost uvođenja samoupravnih regiona sa razvojnim funkcijama. Drugi nivo lokalne samouprave, uz opštine kao osnovne jedinice lokalne samouprave, mogao bi da se obrazuje za područja sadašnjih upravnih okruga (mada ovu podelu treba razmotriti imajući u vidu motive njihovog uvođenja početkom 1990-ih). Sedišta okruga imala bi status grada. U takvom uređenju, Beograd bi imao status okruga, dok bi gradske opštine (uz potrebnu reorganizaciju) postale ravnopravne JLS. Nadležnosti okruga obuhvatale bi deo sadašnjih nadležnosti JLS i deo poslova iz sadašnjeg centralnog delokruga.

Načela ekonomske politike

Ekonomski rast nije cilj po sebi nego se mora staviti u službu održivog, pravednog i solidarnog društva. Razvijaćemo mešovitu ekonomiju koja će kombinovati javno vlasništvo i demokratsko upravljanje sa tržišnim mehanizmima i privatnim i socijalnim preduzetništvom. Ekonomska politika mora u značajnoj meri biti okrenuta ka povećanju bogatstva zajednice i stvaranju svima dostupnih dobara koja unapređuju zdravlje, obrazovanje, životnu sredinu i kvalitetan i produktivan život svih, ne samo onima koji su stekli bogatstva. Potrebno je demokratizovati ekonomsku politiku kako se privatni profiti ne bi ostvarivali po cenu stvaranja velikih nejednakosti i društvenih hijerarhija, ostvarivanja političkog uticaja, uništavanja životne sredine, iscrpljivanja resursa i izrabljivanja radnika. U ovom pogledu, sprovodićemo mere koje će ravnomernije raspoređivati bogatstvo, jačati javne resurse, omogućiti različite oblike svojine i upravljanja i omogućavati svakom građaninu i svakoj građanki da živi od svog rada. Stvorićemo zakonodavni okvir koji će podsticati društveno odgovorne investicije i društveno odgovorno poslovanje, sa jasno definisanim društvenim ciljevima. Ovakve mere polaze od ideje da je pravedno demokratsko društvo nemoguće bez smanjenja nejednakosti poseda i uvećanog bogatstva zajednice kojim se zajednički upravlja.

Smatramo da je potrebno napustiti ključne elemente dominantne neoliberalne ekonomske politike i omogućiti prelaz ka održivoj, pravednoj i zelenoj ekonomiji. Zadovoljenje ljudskih potreba prevazilazi okvir tržišne ekonomije, i zato smatramo da je neophodno uvoditi elemente ekonomske politike i planiranja koji su usmereni ka društvenom razvoju, stvaranju kvalitetnih radnih mesta i alternativnim oblicima ekonomskog (samo)organizovanja. Cilj ovih promena jeste da se u središte ekonomske politike postavi kvalitet života svih građana i građanki i izgradi okruženje pogodno za opšti društveni razvoj. Postavićemo nove prioritete ekonomske politike i ulagati u kvalitetna radna mesta, u razvoj zelenih tehnologija i zelene ekonomije, u održivu poljoprivredu i šumarstvo, u energetska bezbednost građana i pravednu energetska tranziciju.

Uvešćemo olakšica za razvoj zadrugarstva u različitim oblastima rada i poslovanja. Ovaj oblik organizovanja, koji ima dugu tradiciju u Srbiji, posebno je važan kako bi se upotreбили neiskorišćeni ljudski potencijali i materijalni resursi koji su, pojedinačno uzeti, nedovoljni za pokretanje poslova ili investiranje. To je posebno važno kod povremenih, neatraktivnih i deficitarnih poslova koje danas pokriva rad preko agencija, a koje su često polje iskorišćavanja radne snage i nepoštovanja radnih prava. Posebnu pažnju posvetićemo ponovnom stvaranju

štedno-kreditnih zadruga, koje mogu da angažuju štednju i privatni finansijski kapital mimo postojećih finansijskih institucija, tako da on ostane pod kontrolom ulagača.

Razvijaćemo nove ekonomske modele organizovanja koji podstiču zaposlene da produktivno utiču na radno okruženje i poslovanje preduzeća. Jedan od razvijenih modela koji je moguće jednostavno primeniti jeste ESOP (plan vlasništva deonica zaposlenih) model koji se već primenjuje u nekim razvijenim tržišnim ekonomijama (u regionu - u Sloveniji), koji udele (akcije) vezuje za radno mesto, ne za tržište akcija. Akcije uvek ostaju sledećem zaposlenom kada neko napusti firmu, uz predviđeno obeštećenje. Postoji veliki broj alternativnih modela koje je moguće sprovesti u posebnim oblastima i koji nisu vezani za vlasništvo kapitala: upotrebi zemljišta, gradnji, stanovanju, zdravstvu, obrazovanju. Ovakve mere, osim veće pravičnosti u upravljanju preduzećima, mogu povećati produktivnost ekonomskih aktera i doprineti ekonomskom rastu.

Podstićemo razvoj socijalnog preduzetništva i finansijski i nefinansijskim merama podržati subjekte socijalnog preduzetništva čiji je osnovni cilj rešavanje konkretnih društvenih problema i zadovoljenje konkretnih ljudskih potreba. Subjekti socijalnog preduzetništva koji mogu biti i preduzeća i neprofitne organizacije a koji stvaraju kvalitetna radna mesta i razvijaju lokalnu privredu zaslužuju veću podršku od preduzeća koja isključivo žele da maksimizuju profit. Podstićemo razvoj ukorenjenih i lokalnih poslova i usluga i tome prilagoditi zakonodavni okvir. Važno je stvoriti ambijent u kome se prioritet daje poslovanju koje doprinosi lokalnoj ali i široj zajednici.

Preispitaćemo ekonomske politike javno-privatnih partnerstava koja, prema iskustvima i iz drugih država, najčešće socijalizuju gubitke a privatizuju dobit i slabe kapacitete javnih preduzeća i institucija da pružaju usluge građanima. Usluge koju se prepuštene privatnim partnerima najčešće su višestruko skuplje nego tamo gde ove usluge obavljaju javna preduzeća. U tu svrhu, vratićemo u posao kompanije u javnom ili lokalnom vlasništvu i podizaćemo kapacitet ovih preduzeća kako bi samostalno i konkurentno mogla da obavljaju potrebne delatnosti.

Olakšaćemo poslovanje mikro, malim i srednjim preduzećima, vodeći računa o njihovoj veličini, kapacitetima i vrsti delatnosti. S obzirom na to da mikro, mala i srednja preduzeća čine najveći procenat domaće privrede, a da u tim preduzećima radi i većina radnika i radnica, razvijaćemo politike koje će na sistemski način pružati podršku ovakvim preduzećima. Posebno ćemo se truditi da podstaknemo one koji tek kreću u razvoj posla, kao i preduzeća koja su izrazila interesovanje da koriste inovativne tehnologije i investiraju u istraživanje i razvoj.

Razvijaćemo kvalitetnu infrastrukturu u svim krajevima Srbije, kako bi se olakšalo poslovanje preduzeća, čuvao lokalni ljudski potencijal i stvarala kvalitetna radna mesta. Za adekvatan i ravnomeran ekonomski razvoj neophodno je da u svim delovima postoji adekvatna infrastrukturna podrška za lokalne zajednice, ali i podsticaj države i povezivanje sa drugim lokalnim zajednicama.

Povećaćemo investicije u obrazovanje, istraživanja, razvoj i inovacije. Posebno ćemo ulagati u ekonomiju zasnovanu na znanju, što podrazumeva mnogo veća ulaganja u nauku, istraživanja i inovacije. Globalna iskustva pokazuju da je upravo visok nivo znanja i obrazovanja ono što pravi razliku između razvijenih i nerazvijenih zemalja. Kada su u pitanju reforme poslovnog okruženja koje donose nove investicije u tehnološki zahtevne sektore,

potrebno je pojednostaviti administrativne procedure i uskladiti ih sa onim poslovnim okruženjem koje postoji u razvijenim privredama.

Uvešćemo politike koje će za cilj imati razvoj **održive, zdrave i čiste poljoprivredne proizvodnje**. Fokus naše politike biće na negovanju onih oblika poljoprivrede koji za cilj imaju proizvodnju hrane koja nema negativne efekte na životnu sredinu i ima pozitivan uticaj na ljudsko zdravlje. Podstićemo i subvencionisati rast produktivnosti u poljoprivredi koji neće imati loše efekte na okruženje. Veća produktivnost poljoprivredne proizvodnje u Srbiji može dovesti do poboljšanja materijalnog stanja poljoprivrednika, ali i do povećane i raznovrsnije ponude, ako i smanjenja rasta cena hrane.

Razvijaćemo **zelenu ekonomiju**. To podrazumeva pažljivo planirani prelaz ka kružnoj ekonomiji, ka stvaranju zelenih poslova i ka podsticanju razvoja poslovanja i tehnologija koji u obzir uzimaju zaštitu životne sredine. Takođe ćemo pokrenuti velike državne investicione cikluse u ekološki održive projekte. Učinićemo sve u našoj moći da Srbija doživi zelenu tranziciju ne samo bez ekonomskih gubitaka već i sa ekonomskim rastom i razvojem. Borićemo se protiv zloupotreba ekoloških politika koje sprovode velike kompanije da bi sačuvale svoj dominantni položaj i lažiranih ekoloških politika čiji je cilja ozeljenjavanje dosadašnjih ekonomskih praksi (greenwashing).

Sproviđićemo **pravednu energetska tranziciju**. Ona bi podrazumevala veća i dobro planirana ulaganja u ekološki prihvatljive oblike energije, ali i očuvanje energetske bezbednosti građana kroz stabilno snabdevanje iz domaćih i stranih izvora, kao i održavanje prihvatljivog nivoa cena energije za sve građane i privredu. Takođe ćemo raditi na povećanju energetske efikasnosti u privredi i domaćinstvima. Da bi se ovi ciljevi postigli na održiv način, neophodna je sveobuhvatna reforma energetskog sektora kao žrtve dugotrajnog koruptivnog modela upravljanja.

Unapredićemo proces **digitalne transformacije** u svrhu ekonomskog razvoja. Obratićemo pažnju da koristi digitalizacije osete svi građani Srbije, uz puno poštovanje svih ljudskih prava. Na taj način ćemo doprineti razvoju privrede, ali i bržoj i lakšoj komunikaciji kako u okviru zemlje tako i sa inostranstvom. Uvešćemo regulaciju upotrebe digitalnih tehnologija kako bi se sprečile sve prisutnije ekonomske zloupotrebe vezane za reklamiranje i prikupljanje podataka o građanima i građankama.

Suzbićemo štetne monopole i promovisati slobodno preduzetništvo u svim slučajevima u kojima ne postoji rizik da se ostvare negativni efekti po širu društvenu zajednicu. Poseban problem u Srbiji predstavlja postojanje politički uspostavljenih monopola koji na nepravedan način lišavaju veliki broj ekonomskih aktera šanse za uspehom na tržištu, istovremeno blokirajući dodatni privredni razvoj. Umesto ulaganja u razvoj, akumulirani kapital se tajnim kanalima izvlači iz zemlje u privatno vlasništvo. U oblastima gde postoji potreba za zaštitom javnog interesa usled postojanja prirodnog monopola trebalo bi zadržati državno vlasništvo, ili već privatizovane kompanije vratiti državi.

Ojačaćemo nezavisnost regulatornih i kontrolnih institucija i vladavinu prava u oblasti ekonomije. Globalna iskustva su pokazala da vladavina prava i nezavisnost institucija predstavlja jedan od ključnih preduslova ekonomske održivosti. U svetlu negativnih iskustva sa partijskim uticajima u proteklom periodu, nedopustivo je da se oni prenose na ekonomske tokove u društvu i na upravljanje institucijama koje su ključne za sprovođenje definisane ekonomske politike.

Pravedna poreska politika

Poresku politiku vidimo ne samo kao način finansiranja državnih institucija i sistema javnih usluga nego i kao mehanizam preraspodele kojim se postiže veća jednakost, ostvaruje solidarnost i stvara društvo u kome svako ima fer uslove i mogućnosti da vodi kvalitetan i produktivan život. Postojeće poresko zakonodavstvo i stanje u našem poreskom sistemu odslikava sve one nedostatke našeg opšteg političkog i društvenog okruženja. Srpsko poresko zakonodavstvo je slepo za sve izraženiju društvenu nejednakost koja pravi duboki jaz između ogromne većine građana Srbije, s jedne strane, i male grupe povlašćenih pojedinaca s druge strane.

Potrebna je promena fokusa poreske politike koja robuje mitovima dominantnog, neoliberalnog ekonomskog modela, Postojeća poreska politika na prvo mesto stavlja interese velikog kapitala i poslodavaca, nudeći im jednu od najnižih efektivnih stopa poreza na dobit u ovom delu sveta. Prihodi od kapitala i kapitalni dobiti uživali su povlašćeni tretman, dok je smanjivanje fiskalnog opterećenje prihoda od rada uvek sprovedeno tako da novac koga se država odrekla ostane u rukama poslodavaca. Iako su istraživanja potvrdila da je imovinska nejednakost u Srbiji mnogo veća nego što je to nejednakost u prihodima, naš sistem oporezivanja imovine se nije mnogo promenio u odnosu na početak 90-tih godina prošlog veka niti se ijedna vlast usudila da dosledno sprovede ispitivanje porekla imovine i oporezuje višak imovine u odnosu na oporezovani dohodak. Srbiji je potrebna jaka i efikasna poreska uprava da bi se sve ovo sprovelo.

Vraćanje administrativnih kapaciteta Poreskoj upravi. Srbija mora, bez ikakvog odlaganja, da ponovo vrati na noge svoju Poresku upravu, da joj obezbedi sredstva i ljudstvo koji su joj neophodni da bi mogla da odgovori sve složenijim izazovima koje savremeno okruženje pred nju postavlja. Poreskoj upravi Republike Srbije nedostaje više hiljada zaposlenih u odnosu na uporedive zemlje poput Bugarske, istovremeno, starosna struktura zaposlenih u poreskoj upravi pokazuje da ne postoji politika razvoja kadrova, a zarade zaposlenih su neprimereno male za odgovoran posao koji im je poveren.

Uspostavićemo progresivan i pravičan sistem oporezivanja dohotka građana i sistem doprinosa za obavezno socijalno osiguranje. Oslanjajući se na pretpostavku da ćemo obezbediti adekvatan administrativni okvir, potrebno je otpočeti rad na pripremi novog okvira oporezivanja dohotka građana kao i reformu sistema finansiranja obaveznog socijalnog osiguranja. Na kraju ovog puta Srbija će dobiti jedan savremen, progresivan, pravičan sistem oporezivanja dohotka građana i isto takav sistem doprinosa za obavezno socijalno osiguranje jer jedno bez drugog nema mnogo smisla. Ovaj sistem bi mogao da prepozna lične okolnosti obveznika, a za to je potrebna ojačana Poreska uprava koja bi takav sistem mogla uspešno da sprovede u delo.

Revidiraćemo poreske stopa na dobit pravnih lica. Srbija je 2012. godine značajno povećala svoju stopu poreza na dobit (nominalno sa 10% na 15%, a efektivno sa oko 5% na nešto manje od 15%), pri čemu se pokazalo da je mit da niska stopa poreza na dobit igra važnu ulogu u privlačenju stranih direktnih investicija potpuno netačan. Naime, upravo posle ovako velikog povećanja poreskog opterećenja dobiti Srbija beleži ključne uspehe u privlačenju stranih direktnih investicija i tom pogledu nadmašuje one svoje susede koji imaju niže stope poreza na dobit pravnih lica od nje. Postoji prostor za dalje povećanje ovih poreskih stopa bez ugrožavanje privrednog rasta.

Reforma poreza na imovinu. Nepravедno je da naši građani plaćaju porez na imovinu na jedinu nepokretnost koju imaju, a koja im je po pravilu i porodični dom, a da se porez na imovinu uopšte ne plaća na nekretnine koje naši obveznici imaju i inostranstvu. Oslobodićemo porodične domove naših građana poreza na imovinu, i zalagati se da se u Srbiji, baš kao i u Švajcarskoj, Španiji ili Norveškoj, ovim poreskim oblikom obuhvate nekretnine koje naši obveznici imaju van Srbije. Na ovaj način bi se uspostavio pravičniji sistem finansiranja lokalnih samouprava, sistem koji danas počiva na porezu na imovinu i koji nesrazmerno pogoduje najbogatijim lokalnim samoupravama.

Reforma poreza na nasleđe. Reforma sistema oporezivanja nasleđa i poklona u Srbiji se čini neophodnom, pri čemu bi trebalo da se zasniva na nekoliko osnovnih smernica:

- a) Potrebno je ukinuti oslobođenje za prvi nasledni red (zadržati ga samo u slučaju supružnika), a sva druga oslobođenja svesti na primerenu socijalno-političku meru ukoliko za time postoji preka potreba, propisivanjem neoporezivog iznosa koji bi se primenjivao samo za naslednike u prvom naslednom redu. Procenjuje se da bi primeren neoporezivi limit trebalo da bude određen u visini prosečne životne zarade u Srbiji (oko 300.000 evra), pri čemu bi se on za potrebe poreza na nasleđe umanjivao po osnovu poklona dobijenih za ostaviočevog života. Kod svih ostalih naslednika i poklonoprimalaca neoporezivi iznos bi trebalo da bude predviđen tako da obuhvati *de minimis* nasledstva i poklone kod kojih je sprovođenje samog postupka ispunjavanja poreskih obaveza troškovno neracionalno.
- b) Zakonske stope poreza na nasleđe i poklon bi trebalo značajno povećati, kako bi dostigle prosek zemalja Centralne i Istočne Evrope, novih članica EU, a u budućnosti i evropski prosek, pri čemu bi bilo sasvim opravdano uvesti direktnu progresiju u oporezivanju (sa sadašnjih 0% ili eventualno 1.5%, odnosno 2.5% na između 30% i 45%).
- c) Umesto postojećeg pristupa određivanja razmera poreskog zahteva, procenjuje se da bi ispravniji bio pristup primenjen npr. u Nemačkoj i Francuskoj, koji podrazumeva postojanje neograničene poreske obaveze za imovinu koja se poklanja ili nasleđuje ukoliko se nasleđe stiče ili poklon prima od obveznika koga bismo mogli da nazovemo srpskim ostaviocem, odnosno srpskim poklonodavcem. Naravno, sve prethodno opisane mere bi morale da budu praćene merama kojima bi se sprečavalo izbegavanje poreskih obaveza u slučaju preseljenja obveznika u neku drugu državu.

Reforma poreza na upotrebu, nošenje i držanje dobara. U Srbiji neopravdano zapostavljen još jedan poreski oblik kojim bi se dodatno mogla obuhvatiti imovinska snaga obveznika i delimično rešiti problem malog obuhvata poreza na imovinu. Zakon o porezu na upotrebu, držanje i nošenje dobara, kojim su predviđeni porez na upotrebu motornih vozila, porez na upotrebu plovila, porez na upotrebu vazduhoplova i porez na registrovano oružje, u velikoj je meri zastareo i ne ispunjava svrhu koju je predviđeno da ima. Posedovanje luksuznih vozila, plovila ili vazduhoplova u značajnoj meri ukazuje na ekonomsku snagu poreskih obveznika, a ove emanacije obveznikove ekonomske snage treba podvrći oporezivanju prema vrednosti same imovine, čime bi se izbegle postojeće nelogičnosti da je npr. poreska obaveza po osnovu vlasništva nad prosečnim automobilom uporediva sa onom koja pogađa jahtu vrednu više desetina miliona evra. Takođe, kao i u slučaju poreza na neto svetsku imovinu, poreski zahvat bi trebalo proširiti na sve ovakve oblike imovine koje naši rezidenti poseduju, posredno ili neposredno, bilo gde na planeti.

Oporezivanje neprijavljenog dohotka. Utvrđivanju i oporezivanju neprijavljenog dohotka pristupićeo ozbiljnije i doslednije, pri čemu bi ovakve mere trebalo prvo sprovesti nad nosiocima javnih funkcija, onima koji su prijavljivali kao svoje jedine prihode skromne

poslaničke ili ministarske plate, a istovremeno stekli veliku imovinu i imali troškove za koje im njihova prijavljena primanja ni približno nisu bila dovoljna. Donećemo novi zakon o poretku imovine koji će omogućiti oporezivanje razlike u primanjima u odnosu na stečenu imovinu.

Socio-ekonomski program

Radna prava

Izgrađićemo društvo u kojem radnici i radnice neće biti puko sredstvo za ostvarenje profita, već će omogućiti puno zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba i razvitak potencijala svih članova društva. Zbog toga je neophodno garantovati kvalitetne i smislene poslove, platu od koje je moguće živeti dostojanstveno i slobodno, demokratsko odlučivanje na radnom mestu, strogo poštovanje radnog vremena, kraću radnu nedelju, slobodno i autonomno sindikalno organizovanje. Stvorićemo uslove za pravednu raspodelu društveno stvorenog bogatstva, zaštitu prirodnih dobara i zadovoljenje potreba svih članova društva u lokalnoj zajednici.

Promenićemo kurs ekonomske politike koja decenijama unazad u prvi plan stavljala interese kapitala i koja je dovela do krajnjeg unižavanja radničkih prava. Zakonodavni okvir ne sme da se prilagođavava samo privlačenju stranih investicija i interesima bogatih i moćnih, a na štetu radnika i radnica i mimo Ustava i međunarodnih konvencija, jer to vodi do legalizacije eksploatacije radnika i radnica. Nizak stepan zaštite radnih prava postao je komparativna prednost za investicije za slabo plaćene i jednostavne poslove, a ne garancija boljeg i kvalitetnijeg života radnika i radnica. Ne želimo da živimo u društvu u koje se standardizuje siromaštvo a višak vrednosti preliva u džepove manjine ili odliva iznaše zemlje.

Standardni radni ugovori i agencijski rad. Pooštrićemo uslove za potpisivanje nestandardnih ugovora zaposlenih čiji udeo stalno raste kod ukupnog broja zaposlenih u našoj zemlji. Oni koji nemaju potpisane ugovore o radu, ne mogu da uživaju socijalna i ekonomska prava i ostaju bez garantovane minimalne zarade, prava na bolovanje, porodiljskog odsustva, prava na štrajk, sindikalno organizovanje i ograničeno radno vreme. Sa potpisanim nestandardnim ugovorom radnici i radnice zavise od dnevne volje poslodavca. Iako često obavljaju isti posao kao i lica koja su angažovana na osnovu ugovora o radu, oni nemaju jednaka prava. Ovakve odredbe ne samo da nisu u skladu sa međunarodnim pravnim aktima koje je Srbija ratifikovala, kao što je Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i konvencije Međunarodne Organizacije Rada, nego je upitna njihova saglasnost sa Ustavom. Sve radnice i svi radnici moraju imati jednaka prava i zato ćemo broj nestandardnih ugovora svesti na odgovarajuću meru. samo za poslove za koje nije moguće naći drugačije rešenje. Pojaćaćemo kontrolu, posebno agencija koje posreduju pri ovakvom zapošljavanju, a dugoročno ćemo raditi na uklanjanju posrednika prilikom zapošljavanja.

Dužina radne nedelje i plata. Uredićemo dužinu radnog vremena i plaćanje nadoknada kako bi zaštitili radnike i radnice od eksploatacije i ugnjetavanja na radnom mestu. O tome govore i podaci da naši radnici i radnice u proseku rade najduže u Evropi, dok su plate koje primaju ne samo daleko od evropskog proseka, nego najveći broj njih prima daleko manje plate od zvaničnog statističkog proseka. Minimalna plata u Srbiji ne može da pokrije osnovne životne potrebe, kiriju, račune i hranu na koju odlazi gotovo polovina mesečnih prihoda, zbog čega su mnogi prinuđeni da rade po više poslova.

Svaki prekovremeni radni sat mora biti dodatno plaćen, dok produženje radnog vremena mora zavisiti, pre svega, od volje radnika i radnica. Na duži rok, postepeno ćemo uvoditi smanjenje trajanja radne nedelje, time bi se povećala zaposlenost a radnici i radnice imali veće mogućnosti da uživaju u slobodnom vremenu za usavršavanje i razvoj sopstvenih potencijala, odmor i zadovoljenje ličnih potreba. Uvešćemo nedelju kao neradni dan u svim preduzećima, osim u esencijalnim delatnostima.

Minimalna plata mora da prati realne troškove života i da pokrije sve troškove, uključujući krov nad glavom, kvalitetnu ishranu, odeću i obuću, vreme za odmor, rekreaciju, zadovoljenje kulturnih i društvenih potreba. Minimalnu platu bi trebalo automatski usklađivati sa stopom rasta prosečne zarade i/ili stopom rasta BDP-a, inflacijom i drugim ekonomskim parametrima koji ukazuju na rast svakodnevnih troškova, prema mogućnostima na polugodišnjem nivou. Dugoročno ćemo izjednačiti minimalnu platu i platu za život.

Demokratija na radnom mestu i sindikalno organizovanje. Zalažemo se za saodlučivanje u preduzećima koje vrlo važan element dostojanstvenog rada i kvalitetnog zaposlenja. Radnici bi zajedno sa menadžmentom i vlasnicima firme trebalo da imaju pravo na definisanje politike i pravca razvoja preduzeća. Stvorićemo zakonodavni okvir koji će otvoriti mogućnost da radnici i radnice utiču na svoje radno okruženje, da se pitaju oko poslovne politike svoje firme. Iako često bolje poznaju proces rada, sve prednosti i manjkavosti na terenu i na radnom mestu, odlučivanje je prepušteno menadžerima i vlasnicima koji nisu deo samog radnog procesa. Radi stvaranja kvalitetnijeg i podsticajnijeg radnog okruženja, te kako bi radnici i radnice ne bi posao doživljavali kao samo kao nužno zlo, potrebno ih je uključiti u donošenje odluka na samom radnom mestu. Na taj način bismo gradili društvo koje demokratski kontroliše i planira sopstveni ekonomski razvoj.

Autonomno organizovanje sindikata. Kao politička partija, stajemo na stranu radnika i radnica i zalažemo se za što bližu saradnju sa sindikatima kako bismo se zajedno izborili za dostojanstvene uslove rada. Pomagaćemo sindikalno organizovanje i ostvarivanje prava onih grupa radnika koji zbog prirode posla ne mogu lako da se organizuju.

Političke elite i vlast su, sledeći neoliberalnu ekonomsku paradigmu, sistemski onemogućavale samostalno organizovanje sindikata a sindikate tretirala kao nerazumne interesne skupine koje se odupiru ekonomskim nužnostima, ignorišući činjenicu da je položaj naših radnika i radnica jedan od najlošijih u Evropi.

Podrška mladima

Mladi su posebno osetljiva društvena grupa čiji kvalitet života i budućnost zavise od starijih članova porodice i društva u celini. Na početku karijere u većini slučajeva oni nisu u mogućnosti da se osamostale i najčešće su zaposleni na nesigurnim i slabo plaćenim poslovima. Mladi se ne usuđuju da zasnuju porodice i planiraju budućnost u našoj zemlji, zato što je neizvesno da li će ikada uspeti da obezbede vlastiti stambeni prostor. Dve trećine mladih starosti između 18 i 34 godina živi sa roditeljima, dok je u državama Evropske unije prosek godina kada mladi započinju samostalni život dvadeset četiri, u Srbiji je to trideset jedna godina.

Kako bismo zadržali mlade, neophodno je sprovesti sistemske mere koje bi garantovale podsticajno okruženje za njihov ostanak u našoj zemlji. Osim toga, potrebno je raditi na

smanjenju klasnih razlika, siromaštva i nejednakosti kod dece i garantovanju jednakih životnih prilika – posebno za decu iz siromašnih porodica, devojčice i decu iz ugroženih i diskriminisanih manjinskih zajednica.

Priuštivo stanovanje za mlade. Mladima bi trebalo garantovati priuštivo stanovanje kako bi mogli da ostanu u našoj zemlji i planiraju budućnost. Podršku stanovanju ne treba vezivati za zasnivanje tradicionalno shvaćene nuklearne porodice. Svi mladi, bez obzira na bračni status, nacionalni i etnički identitet, seksualno opredeljenje i sl. biće obuhvaćeni državnim politikama stanovanja. Država mora da vrati javni stambeni fond kako bi bilo moguće garantovati priuštivo stanovanje za mlade. Pružićemo sistemsku podršku mladima koji izlaze iz sistema socijalne zaštite i hraniteljskih porodica. Osnivaćemo i lokalne kreditne biroe i garantovaćemo jeftine i povoljne kredite za mlade za kupovinu prvog stana.

Javni prostori za mlade. Postojeće napuštene i nekorišćene prostore u vlasništvu lokalnih samouprava transformisaćemo u društvene prostore za mlade u kojima oni mogu razvijati autentična interesovanja, kreirati i pohađati programe, učiti veštine i sticati znanja, družiti se i zabavljati ili organizovati na različite načine. Ovi prostori bi trebalo da budu mesta koje vode mladi za mlade.

Obrazovanje za aktivan društveni život. Razvićemo modele obrazovanja koji će omogućiti mladima da razvijaju svoje potencijale i aktivno učestvuju u društvenom životu.

Podizanje kapaciteta učeničkih i studentskih domova. Hitno je potrebno proširenje kapaciteta učeničkih i studentskih domova, kako bi se život, školovanje i studiranje u univerzitetskim centrima učinili dostojanstvenim. Subvencionisaćemo, na različite načine, dostojanstven život onima koji ne mogu da ga priušte tokom školovanja, žrtvama nasilja i studentima koji zbog ograničenih kapaciteta ne mogu da žive i rade u domovima.

Političko učešće mladih. Važno je podsticati aktivizam mladih i kao politička partija koja posebno brine za mlade zalažemo se za bližu saradnju državnih institucija i omladinskog sektora. Potrebno je uključiti mlade u donošenje odluka, posebno kada su u pitanju budžetiranje, obrazovanje, stanovanje i mere zapošljavanja mladih.

Volontiranje u korist zajednice. Volontiranje ne bi trebalo da bude skriveni stvarni radni odnos mladih. Mnogi poslodavci za redovan radni proces *de facto* koriste volontere, pri čemu se ugovor o volontiranju koristi kao pokriće za nadležne inspekcije. Zato je potrebno strogo ograničiti volonterski rad u profitnim delatnostima i podsticati volontiranje radi dobrobiti zajednice.

Podsticanje i razvijanje sportskih aktivnosti kod dece i mladih. Zalagaćemo se za uključivanja pitanja zdravog života, očuvanja zdravlja, izbegavanja zdravstvenih i drugih rizika u kurikulumu na svim nivoima obrazovanja i za podsticanje aktivnosti koje doprinose blagostanju. Sport predstavlja važan element ličnog razvoja koji je važno unaprediti. Roditelji i staratelji u najvećoj meri podnose finansijski teret sportskih aktivnosti dece, što mnogima onemogućava adekvatan telesni razvoj u ranim životnim dobima. Smatramo da bi sportske aktivnosti trebalo da budu dostupne svoj deci i mladima, bez obzira na materijalni status. Kroz sport bi deca i mladi trebalo da usvajaju vrednosti tolerancije, poštovanja različitosti i fer pleja. Amaterski sport je zapostavljen u Srbiji i potrebna su veća ulaganja u ovaj vid sportskih aktivnosti. Umesto velikih izdvajanja u profesionalne sportske klubove, potrebno je razvijati neprofitni i rekreativni sport. Posebno je potrebno podsticati razvoj rekreativnih i amaterskih klubova na lokalnom nivou kako bi se promovisao zdrav način života i fizička aktivnost.

Potrebno je dodatno ulagati u napuštene i nekorišćene hale u svim krajevima Srbije i obnavljati i graditi terene na otvorenom, dostupne svima.

Dobrobit i prava deteta

Republika Srbija i dalje nema krovni zakon o pravima deteta, a ovu oblast reguliše stotinak drugih zakona. Pravo deteta na zaštitu je ozbiljno ugroženo nedostatkom odgovarajućih postupaka, nepoverenjem u rad organa unutrašnjih poslova, tužilaštva i suda, te ogromnim brojem neprijavljivanja slučajeva kršenja prava. Zalagaćemo se da deca u Srbiji imaju efikasan i stvaran pristup pravdi, uz odgovarajuću pravnu pomoć u različitim postupcima, posebno u građanskim i upravnim. Posebno ćemo insistirati na adekvatnoj zaštiti i podršci deci žrtvama i svedocima krivičnih dela, ali i deci koja su u sukobu sa zakonom. Uticaćemo na uklanjanje raznih barijera koje su na putu za prijavljivanje nasilja nad decom, koje su, pre svega, ekonomske a zatim i kulturološke prirode.

Zabrinjavajući nivo nasilja kome su deca izložena, zahteva uvođenje i sprovođenje preventivnih mera i mera rehabilitacije i reintegracije u svim sredinama u kojima deca borave (porodica, škola, institucija, lokalna sredina, radno mesto, sport). Poseban oblik preventivnih mera jeste oživljavanje psiho-socijalne podrške deci i porodicama u riziku, te uspostavljanje velike mreže i institucija za takvu podršku, na svim nivoima, od svakog sela do velikih opština i gradova.

Uspostavićemo administrativni okvir za sprovođenje prava deteta na nacionalnom i na lokalnom nivou. Izradićemo nacionalnu strategiju za decu, razvijati nezavisne mehanizme za zaštitu prava deteta, koordinisano pratiti stanja dece i sistematski obučavati stručnjake koji rade sa decom. Ohrabrićemo saradnju svih grana vlasti sa organizacijama civilnog sektora koje se bave zaštitom prava deteta. Podstićemo razvoj sposobnosti dece od najranije dobi do punoletstva da se u podsticajnom društvenom i obrazovnom okruženju pripreme za samostalan život i aktivnu participaciju u slobodnom društvu. Nas cilj je unapređivanje stanja u svim oblastima koje pokrivaju prava deteta.

Socijalna zaštita

Sistem socijalne zaštite u Srbiji gotovo je u potpunosti urušen, pa su oblici pomoći, novčani i drugi transferi, koje pojedinci iz društveno ugroženih grupa mogu ostvariti kroz sistem socijalne zaštite veoma oskudni i ne utiču dovoljno na poboljšanje njihovog položaja. Sistem je tako koncipiran da razne birokratske procedure onemogućavaju ugrožene da primaju potrebnu pomoć. Namesto da se socijalna zaštita shvata kao pravo pojedinaca, ona se shvata kao beneficija koju lenji i nesposobni žele da iskoriste. Zalažemo se za izgradnju aktivne socijalne države koja će se starati o svim našim sugrađanima i sugrađankama koji su bolesni, nemaju posao, doživeli su neku nesreću, kojima je potrebna dugoročna nega, koji imaju posebne potrebe ili invaliditet. Garantovanjem socijalne pomoći želimo svima da omogućimo što dostojanstveniji život i mogućnost da na jednakim osnovama učestvuju u društvenom i političkom životu. Takođe ćemo se zalagati za proširenje obuhvata ovih mera kako bismo uticali na suzbijanje siromaštva.

Centre za socijalni rad ćemo ojačati kako bi kvalitetnije brinuli o ljudima iz ugroženih društvenih grupa, a standard zaposlenih podići na viši nivo.

Podrška porodicama. Razvijamo sveobuhvatnu politiku podrške svim porodicama koje imaju različite potrebe i probleme u različitim fazama porodičnog života. Mlađi parovi se suočavaju sa izazovom zasnivanja porodice, bilo da je on povezan sa problemom začeca i rađanja, bilo sa neadekvatnim materijalnim uslovima – nesigurnim zaposlenjem i prihodom i stambenim prostorom. U ranoj fazi zasnivanja porodice i roditeljstva, naša politika je usmerena ka zdravstvenoj, finansijskoj i stambenoj pomoći parovima ili samim roditeljima.

Pored nesigurnosti zaposlenja i prihoda, usklađivanje porodičnog života i plaćenog rada predstavlja jedan od glavnih problema sa kojim se suočavaju mladi kada odlučuju o zasnivanju porodice i u ranom roditeljstvu kada odlučuju o rađanju drugog ili trećeg deteta. Sa ovim problemom suočavaju se i ostali zaposleni koji brinu o nekom članu porodice – detetu, starijoj ili bolesnoj osobi. Njime su posebno pogođene žene, jer se uglavnom od njih očekuje da svoj posao na radnom mestu usklade sa aktivnostima brige i rada u domaćinstvu. Zato se zalažemo za primenu, razvijanje i jačanje mehanizama kojima se obezbeđuje bolje i rodno ravnopravno usklađivanje radnog i porodičnog života. Ti mehanizmi uključuju: obezbeđivanje u državnim i javnim preduzećima, a podsticanje u privatnim preduzećima, mogućnosti fleksibilnog rada: sa skraćenim i kliznim radnim vremenom zaposlenima oba pola koji brinu o članu porodice; obezbeđivanje sigurnosti i ravnopravnosti u korišćenju prava iz radnog odnosa zaposlenima oba pola koji brinu o članu porodice; odsustvo radi nege novorođenčeta, bolesnog deteta ili člana porodice, uz puni dohodak; Obezbeđivanje kliznog i fleksibilnog radnog vremena ustanova dečije zaštite, kao i ustanova socijalnog staranja i nege starijih i osoba sa posebnim potrebama, kako bi se uskladile sa radnim vremenom roditelja i staratelja; razvijanje i obezbeđivanje dostupnosti institucionalne ponude usluga brige i nege starijih i bolesnih na lokalnom nivou; razvijanje mehanizama podrške očevima za ravnopravno uključivanje u brigu i nege dece.

Planiramo posebne mere podrške jednoroditeljskim porodicama, od ustanovljavanja i razvijanja primene mehanizama Alimentacionog fonda kojim bi država deci garantovala pravo izdržavanja, preko podsticajnih mera za roditelje koji sami odgajaju decu, u oblasti zapošljavanja i rada, stanovanja, dečje zaštite i slično. Za porodice koje se suočavaju sa razvojnim ili mentalnim problemima svojih članova ili bolestima zavisnosti, uspostavićemo razvojna savetovališta i centre za stručnu podršku u okviru lokalnih centara primarne zdravstvene i socijalne zaštite. Posebno ćemo razvijati mehanizme i mere prevencije, sprečavanja i zaštite od porodičnog nasilja, najčešće usmerenog ka ženama, deci i starima.

Dostojanstvenu starost ćemo garantovati kroz pristojne penzije našim starijim građanima i građankama, koji su sada često prinuđeni da rade kako bi imali dovoljno sredstava za puko preživljavanje, namesto da mirno i dostojanstveno provedu ovo životno doba. Penzioneri i stariji sugrađani su društvena grupa koja je veoma izložena riziku od siromaštva. Zalažemo se za socijalne penzije za sve osobe bez penzijskih prihoda i za sve penzionere čiji je iznos penzije manji od minimalne zarade, kako bismo svim starijim građanima i građankama garantovali dostojanstvenu starost.

Pored podrške porodicama i gerontološke pomoći u kućnim uslovima, zalažemo se za sistem centara za starije, koji će biti pristupačni i koji će korisnicima, pored stanovanja, pružati i usluge dnevnog boravka i različite programe u koje se mogu uključiti. Deo ovih programa može se finansirati iz privatnih izvora. Prostori za centre mogu se obezbediti preuređenjem postojećih zgrada u vlasništvu države koje nisu u upotrebi. Zalažemo se za otvaranje klubova

za treće doba u javnim prostorima lokalnih zajednica, u kojima bi korisnici razvijali raznovrsne programe i učestvovali u aktivnostima aktivnog starenja. Zalažemo se za punu participaciju starijih sugrađana u društvenom životu, u skladu sa njihovim mogućnostima i željama.

Dostojanstven život osoba sa invaliditetom ćemo podržati razvijanjem mera njihovog uključivanja u različite aspekte života zajednice. U obrazovnom sistemu ćemo razvijati programe koji povećavaju osetljivost i solidarnost prema osobama s invaliditetom, kao i uključivanje dece s invaliditetom i poteškoćama u razvoju u vrtiće, osnovne i srednje škole, podržano podrškom stručnih saradnika i ličnih pomoćnika. Podstićemo zapošljavanje osoba s invaliditetom i razvoj društvenog preduzetništva za njihovu radnu integraciju. Obezbedićemo uslove za prostornu mobilnost, samostalno stanovanje i ostale oblike podsticanja autonomije i društvenog uključivanja osoba s invaliditetom.

Dijaspora

Srbija je zemlja sa veoma visokom stopom iseljavanja, koje je počelo još šezdesetih godina prošlog veka. Mada se u to vreme uglavnom odlazilo na privremeni rad, zemlju je u nekoliko velikih talasa trajno napustila gotovo jedna četvrtina stanovnika. Svake godine po jedan manji grad napusti Srbiju sa kartom u jednom smeru. Ono što takođe zabrinjava je i činjenica da se već prilično dugo odnos matice prema njenim građanima u rasejanju kreće silaznom putanjom. Država nema koherentnu politiku prema dijaspori. Posebno je potrebno menjati politiku prema kojoj se dijaspora posmatra kao resurs iz koga se na lak način mogu izvući znatna sredstva ili dobiti glasovi na izborima.

Cilj programa i politika namenjenih dijaspori jeste vraćanje poverenja u maticu i bolje i efikasnije uključivanje dijaspore u društvene i političke procese u zemlji. Na prvom mestu je popravljanje i jačanje oslabljenih veza sa našim građanima koji žive i rade van granica Srbije. Osim iz identitetskih razloga, ovo je važno i zato što naša dijaspora predstavlja veliki potencijal za razvoj Srbije, naročito ako se uzme u obzir znanje i iskustvo koje su naši ljudi stekli u nekim od najrazvijenijih zemalja. Razvićemo mreže stalne, direktne komunikacije sa dijasporom formiranjem posebnih timova i stvaranjem programa saradnje. Osim toga, omogućićemo lakše i jednostavnije učešće dijaspore na nacionalnim izborima i razviti programe za elektronsko glasanje.

Uvešćemo podsticaje za naše građane u inostranstvu i povratnike koji žele da na legalan način investiraju svoj kapital u zemlji matici. U tu svrhu omogućićemo našim građanima iz dijaspore da budu informisani o mogućnostima ulaganja i privući ih da investiraju u Srbiju pod povoljnim uslovima, ali i omogućiti da lakše posluju sa preduzećima iz Srbije iz mesta sadašnjeg stanovanja.

Otvorićemo više kulturnih i društvenih centara u inostranstvu, posebno u sredinama gde je velika koncentracija građana poreklom iz Srbije. Potrebno je u kulturne i društvene centre uvesti nove sadržaje koji će, pored promovisanja naše kulture, kulturnih zbivanja i nasleđa, pružati priliku građanima i građankama da održe kontakt sa zbivanjima u Srbiji i ostvare saradnju sa onima u sa kojima dele slične sklonosti i interese, da se informišu o svemu što ih interesuje i daju svoj doprinos kulturnom i društvenom životu.

Obezbedićemo bolje uslove i mogućnosti za veće uključivanje nevladinog sektora kao i da se obezbede sredstava za izradu i realizaciju projekata koji doprinose održavanju kulturnog identiteta i stvaranju čvršćih veza sa našim iseljenicima.

Dobrobit životinja

Neophodne su sistemske promene za uspostavljanje funkcionalne brige o dobrobiti životinja zasnovane na odgovornom vlasništvu i poštovanju zakona. Počev od životinja koje nazivamo kućnim ljubimcima, podstićaćemo mere koje podrazumeva čipovanje, socijalizaciju životinje i obuku vlasnika, staranje o njenom zdravlju, kao i sterilizaciju/kastraciju, kako bi se preventivno rešavao problem napuštanja životinja i mučnog umiranja neželjenih potomaka. Radićemo i na kontrolisanom uzgajanju rasnih pasa, kontroli i kažnjavanju neodgovornih odgajivačnica, suzbijanju korišćenja pasa za borbe i skupljanju izmeta koji ugrožava zelene površine.

Fokusiraćemo se i na funkcionisanje prihvatilišta za napuštene životinje, sa akcentom na proširenje njihovih kapaciteta, transparentan rad, obaveznu veterinarsku negu, praksu "otvorenih vrata azila", promociju udomljavanja, učešće volontera u socijalizaciji i pripremi jedinki za udomljavanje, kontrolu primene propisa vezanih za dobrobit kao i strogu kontrolu namenskog korišćenja budžetskih sredstava izdvojenih za rad prihvatilišta.

Napravićemo veći broj savremenih parkova koji omogućavaju bolji i zdraviji život svih članova zajednice na celoj teritoriji Srbije, u kojima i građani i kućni ljubimci mogu bezbedno da se šetaju. Jednako je važno i humano rešenje za groblje kućnih ljubimaca u većim mestima, kako naši sugrađani ne bi bili prisiljeni da ih sahranjuju u parkovima i na drugim zelenim površinama. Takođe ćemo raditi na pitanjima javnog prevoza za ljubimce, ali i njihovog pristupa raznim javnim i privatnim objektima i prostorima.

Uzećemo u obzir i zaštitu dobrobiti farmskih, oglednih, izložbenih, reproduktivnih i svih životinja koje žive u blizini čoveka ili im je stanište zavisno od njegovih postupaka. To uključuje i divlje životinje koje su često ugrožene ljudskim aktivnostima poput korišćenja različitih vrsta otrova ili nepropisnih lovačkih aktivnosti. Takođe ćemo raditi na usvajanju savremenijih pravilnika o zoološkim vrtovima, kao i izgradnji prihvatilišta za napuštene farmske i radne životinje.

Zaštita životne sredine i klimatske promene

Kvalitet životne sredine širom Srbije na niskom je nivou uprkos potencijalima da Srbija bude zemlja čistog vazduha, dostupne i čiste vode, plodnog zemljišta, bogatog i raznovrsnog biodiverziteta u kojoj se ljudske aktivnosti odvijaju u skladu sa kapacitetima životne sredine. Vazduh u Srbiji je prekomerno zagađen gotovo u svim gradovima gde se vrše merenja, vodni resursi su privatizovani i otuđeni od građana, a oni koji su ostali u javnom vlasništvu su lošeg kvaliteta. Svakodnevno se zelene površine pretvaraju se u beton, čime se trajno gubi vredan resurs. Srbija je jedna od najmanje pošumljenih zemalja u celoj Evropi a biodiverzitet i geodiverzitet su na udaru usled degradirajućih projekata izgradnje minihidroelektrana, neodrživog rudarenja kao i velikih infrastrukturnih projekata. Uz sve ove probleme Srbija se

susreće i sa klimatskim promenama koje doprinose češćoj pojavi toplotnih talasa i drugih vremenskih nepogoda.

Situacija ne mora da ostane neodrživa, ali za to je potrebna sistematska promena u brizi o životnoj sredini koja ne bi išla na štetu socio-ekonomskog statusa najvećeg dela stanovništva. Dakle, potrebne su nam i zelena ekonomija i pravedna energetska tranzicija.

Promena prioriteta. Zaštitu životne sredine potrebno je staviti u prvi plan i to učiniti institucionalno vidljivim. To znači da je potrebno ojačati Ministarstvo zaštite životne sredine i povećati njegove nadležnosti. Sprovođenje i kontrola sprovođenja politika zaštite životne sredine više zavise od drugih ministarstava, posebno ministarstva energetike, nego od nadležnog ministarstva. Osim toga, u svim relevantnim ministarstvima uvešćemo mehanizma kontrole koji će se brinuti o tome da se definisane politike zaštite životne sredine sprovede i da se poštuju međunarodni sporazumi vezani za različite oblike zagađenja, klimatske promene i upotrebu obnovljivih resura i čistih tehnologija u svim granama privrede.

Unapredićemo zaštitu prirodnih dobara kroz odgovarajući zakonski okvir ali i uvećati kapacitet za nadziranje i proveru sprovođenja mera i sankcionisanje onih koji ih ne poštuju. Sankcije i zakonska prinuda su samo krajnja mera, da bi zaštitu životne sredine učinili efikasnijom, jeftinijom i trajnom brigom građana i građanki, povećaćemo ulaganja u školovanje stručnih kadrova specijalizovanih za upravljanje sistemima korišćenja prirodnih resursa i zaštite životne sredine, ali i obrazovanje celokupnog stanovništva kako da brinu o svojoj okolini.

Zaštita i očuvanje okruženja i resursa. Uvešćemo posebnu zaštitu i doneti novi zakonodavni okvir za očuvanje okruženja i vitalnih resursa. To se pre svega odnosi na vodu, vazduh, zemljište i mineralne sirovine. Kvalitet zemljišta, vode i vazduha su neodvojivo povezani i njihovim narušavanjem se narušava svaki od ovih životnih dobara. Zato je neophodan interdisciplinarni rad na rešavanju problema degradacije životne sredine, jer sve dok je jedan medijum zagađen doći će do zagađenja ostalih.

Voda. Voda mora biti tretirana kao javno dobro pod društvenom kontrolom i zato ćemo pravo na vodu uneti u najviša zakonska dokumenta. Predlažićemo da s pravo na vodu uvede u Ustav Republike Srbije.

- Pijaća voda iz javnog vodovoda mora biti dostupna svim stanovnicima Srbije. Svakom stanovniku Republike Srbije ćemo omogućiti besplatnu količinu vode dovoljnu da pokrije osnovne fizičke i higijenske zahteve. Korišćenje veće količine vode biće progresivno naplaćivano. U tom cilju ćemo zaštititi postojeća izvorišta vode i vodne tokove, a revidirati sve koncesije nad vodoizvorištima i vodnim dobrima i tamo gde je moguće vratiti pod javnu kontrolu ova dobra.

- Povećaćemo sredstva za unapređenje upravljanja vodnim dobrima, za javnu infrastrukturu odnosno vodovodne i kanizacione sisteme i sisteme za prečišćavanje otpadnih voda čime će se smanjiti gubici, nepovoljan uticaj na životnu sredinu i voda učiniti dostupnom i jeftinom. Uložićemo sredstva u razvoj stručnog kadra i sredstava za normalno funkcionisanje komunalnih organizacija kako bi se povećali proizvodni kapaciteti i smanjili gubici i troškovi održavanja sistema.

- Zaštitićemo postojeća vodna dobra. Strogo ćemo kontrolisati izgradnju u blizini vodoizvorišta i strogo regulisati na vodnim dobrima, trenutno neregulisano stanje dovelo je do nelegalnog zauzimanja obala kao i do povećanja rizika od poplava i drugih akcidenata. Korišćenje vodnih dobara u cilju eksploatacije resursa poput peska, šljunka i dr. regulisaćemo uz unapređenje kapaciteta inspekcije koja bi vršila stalni nadzor radova.

- Zabranimo izgradnju novih minihidroelektrana na teritoriji cele Srbije. Minihidroelektrane do sada su donele samo ekološku i socijalnu štetu lokalnom stanovništvu, dok je dobit od profit od povlašćenih cena struje otišao pojedincima i velikim kompanijama.
- Unapredićemo održavanje i poboljšamo sistema kanala na za navodnjavanje kako bi se pokrio što veći prostor i obezbedili bolji uslovi za razvoj poljoprivrede. Postojeće hidroakumulacije potrebno je unaprediti kroz implementaciju najnovije dostupne tehnologije i redovno održavanje, čtime bi se povećali kapaciteti za dobijanje vode ali i električne energije.

Vazduh. Zbog zagađenja vazduha Srbija je postala opasno mesto za život, a od posledica zagađenja godišnje prerano umre oko 15 000 ljudi. Da bi se utvrdio pravi stepen opasnosti za građanke i građane proširimo mrežu mernih stanica kojom bi morala da budu pokrivena sva veća mesta u Republici Srbiji, a posebno je potrebno pokriti takozvane ekološke crne tačke tj. mesta sa velikim potencijalom za povećano zagađenje vazduha. Problem kvaliteta vazduha nije moguće momentalno rešiti ali je moguće značajno unaprediti kvalitet vazduha, uz to je moguće pravovremeno obavestiti građane u slučajevim ekstremnog zagađenja i preduzeti hitne mere kako bi se ovakve situacije sanirale.

- Sve toplane koje za grejanje koriste prljave energente poput uglja i mazuta preusmerićemo na korišćenje održivijih vidova energije i time smanjimo zagađenje vazduha. Smanjenje broja privatnih ložišta moguće je kroz nastavak procesa gasifikacije i toplifikacije priključenjem na daljinsko grejanje, a tamo gde to nije moguće subvencionisaćemo zamene neefikasnih individualnih ložišta onim efikasnijim. Prioritetni korisnici ovog fonda biće građani i građanke u najzagađenijim naseljima i oni sa nižim prihodima.
- Insistiraćemo da energetski sektor i industrija primene najbolje dostupne tehnologije i otpočinu tranziciju na održivije izvore energije. Uz primenu najboljih dostupnih tehnologija potrebno je insistirati da industrijski zagađivači posluju na odgovoran način u pogledu bezbednosti ljudi i životne sredine uz maksimalnu kontrolu njihovog rada i obezbeđivanje poštovanje propisa, a posebno načela “zagađivač plaća”.
- Kako bi se smanjilo zagađenje i unapredio kvalitet vazduha potrebno je zameniti starija vozila novijim koja manje zagađuju. Uporedo sa zamenom vozila potrebno je i promeniti paradigmu i insistirati na smanjenju korišćenja individualnih vozila i fokusirati se na održive načine transporta, pre svega na korišćenje javnog prevoza, ali i alternativne oblike transporta poput pešačenja, bicikliranja itd.
- Uvećaćemo zelene površine jer to vodi do smanjenja zagađenosti vazduha, a posebno urbane šume koje osim povoljnog uticaja na kvalitet vazduha imaju i povoljan uticaj na mikroklimu gradova. Masovnom sadnjom drveća, povećanjem broja zelenih površina i postavljanja vertikalnih zelenih zidova unapredićemo kvalitet vazduha.

Zemljište. Za stvaranje par centimetara zemljišta potrebno je od par stotina do par hiljada godina, zbog toga bi zemljište trebalo smatrati neobnovljivim javnim dobrom koje je potrebno što bolje zaštititi. Prvi korak u boljoj zaštiti jeste sprovođenje ispitivanja stepena degradacije postojećeg poljoprivrednog zemljišta i uspostavljanje jasne klasifikacije.

- Revidiraćemo uslove prodaje zemljišta kompanijama u cilju očuvanja i zaštite najkvalitetnijeg poljoprivrednog zemljišta i pooštriti procedure za prenamenu poljoprivrednog zemljišta u druge tipove zemljišta. Zemljište ćemo tretirati kao javno dobro koje treba ostaviti na korišćenje budućim generacijama.
- Primeniti agrotehničke i infrastrukturne mere kako bi se smanjilo zagađenje. Kako bi se umanjilo zagađenje iz poljoprivrede obezbedićemo stručnu pomoć i programe edukacije poljoprivrednicima o ekološki prihvatljivim načinima agroekološke obrade zemljišta.
- Planiramo da proširitimo površine pod zemljištem u urbanim centrima jer se na takav način reguliše temperatura, omogućava rast i razvoj biljnih i životinjskih vrsta, ublažava padavine

svojim vodnim kapacitetom, i omogućava proizvodnju hrane. Nekorišćene parcele u javnom vlasništvu ustupićemo građanima i neprofitnim organizacijama u cilju proizvodnje hrane. Time se stvara lokalna prehrambena autonomija uz učenje o proizvodnji hrane i socijalizaciju loklanog stanovništva.

Biodiverzitet i geodiverzitet. Srbija ne brine dovoljno o svojim prirodnim bogatstvima, biljnim i životinjskim vrstama, mineralnim sirovinama, jedinstvenim prirodnim područjima. Porebno ih je staviti pod posebnu zaštitu i upravljati njima na održiv način.

- Unapredićemo načine upravljanja zaštićenim područjima, ograničiti gradnju turističkih i privatnih objekata i obezbediti potrebnu zaštitu u slučaju eksploatacije različitih resursa. Pored toga potrebno je dalje povećavati broj područja pod zaštitom, sa posebnim osvrtom na vrste staništa koje su najugroženije, kao što su močvarna.

- Srbija je među državama sa najmanjim procentom teritorije pod šumama u Evropi, aktivno ćemo raditi na povećanju šumskog staništa i boljim upravljanjem ovim područjima, zarad povećanja diverziteta i raznovrsnosti šumskih ekosistema. Pojaćaćemo nadzor zarad sprečavanje seče šuma, posebno u zaštićenim područjima.

- Smanjićemo i kontrolisati uticaj različitih sektora privrede na biodiverzitet i geodiverzitet, kako kroz strože regulisanje zagađenja koje dolazi iz industrije, obaveze ulaganja u zaštitu biodiverziteta od strane zagađivača, kao i kroz stimulisane organske poljoprivrede i smanjene upotrebe pesticida koji ugrožavaju opstanak različitih vrsta.

- Regulisaćemo unošenje novih vrsta u različita staništa, povećati mere opreza od invazivnih vrsta i efektivnije reagovati u situacijama ugroženosti autohtonih vrsta od strane invazivnih. Pored toga planiramo da uvedemo strožu regulacija lova i ribolova, strogo kontrolisanje broja izlovljenih jedinki, uz potpunu zabranu izlovljavanja određenih vrsta i pojaćane kazne u slučaju izlovljavanja ugroženih vrsta.

Mineralne sirovine i rudarenje. Istraživanje i eksploatacija mineralnih sirovina je preduslov obezbeđivanja energije i industrijskog razvoja svake zemlje. Istraživanje i eksploatacija moraju se međutim odvijati na održiv i ekološki prihvatljiv način. U tom smislu nužne su izmene postojeće zakonske regulative i razdvajanje ova dva procesa posebnim propisima. Sprovšćemo istraživanja značajna za zaštitu životne sredine i projekte preventivne zaštite ili remedijacije zemljišta, stenske mase, podzemnih voda.

- Zabranimo rudarenje i eksploatacije hidroenergije, i svih drugih sličnih aktivnosti koje bi degradirale životnu sredinu u zaštićenim područjima, bilo koje kategorije zaštite. Rudarska aktivnost biće slobodna van zaštićenih područja i može biti ograničena samo strogim poštovanjem najstrožih ekoloških standarda. Potrebno je zaustaviti sve projekte koji ne ispunjavaju ove standarde (eksploatacija litijuma), a eksploataciju u postojećim rudnicima (pre svega Bor i Majdanpek) prilagoditi ekološkim standardima.

- Geotermalna energija. Koristićemo geotermalnu energiju za grejanje i druge energetske svrhe je nažalost u početnoj fazi i veoma skromno u odnosu na mogućnosti i resurse. To bi predstavljalo značajno učešće u „zelenom“energetskom bilansu zemlje.

- Ojaćaćemo domaće geološke institucije. Vodeća geološka institucija u našoj zemlji Geološki zavod Srbije je zakonskim rešenjima isključen iz mogućnosti da se bavi primenjenim istraživanjima, koje je praktično prepušteno privatnim i/ili inostranim kompanijama. Zakonskim rešenjima država mora da povrati sposobnost da ispituje i kontroliše korišćenje svog rudnog blaga. Nacionalizovaćemo privatizovani Institut za vodoprivredu „Jaroslav Černi“ koji je uključen pored vodoprivrednih, i u analize uticaja vršenja rudarskih aktivnosti na životnu sredinu. Ove Institucije ne smeju imati samo komercijalne i profitne funkcije.

Otpad. Srbija sve više postaje zemlja otpada i posebno je ozbiljno pristupiti ovom problemu. To nije stvar samo čiste okoline, zdravlja i higijene, nego je i šansa da se razvije jedna nova vrsta ekonomije koja ne proizvodi otpad, posebno naj opasani ne troši veliku količinu novih resursa.

- Uspostavićemo jasan sistem hijerarhije upravljanja otpadom. Princip hijerarhije upravljanja otpadom nalaže da deponovanje otpada bude poslednja opcija, sve treba učiniti da se količina deponovanog otpada smanji tako što će se pre svega smanjiti proizvodnja otpada njegovom prevencijom, i omogućiti ponovna upotreba kroz model cirkularne ekonomije. U trećem koraku, hijerarhija podrazumeva postojanje sistema reciklaže, a u četvrtom i sistema za energetske korišćenje otpada.

- Uvešćemo efikasni sistem primarne selekcije otpada kako za domaćinstva tako i za privredu. Ulaganjem u infrastrukturu za razdvajanje otpada i u javna komunalna preduzeća povećaćemo procenat otpada koji se koristi za kompostiranje, reciklažu ili energetske upotrebu. Kroz stalno informisanje i edukaciju obezbedićemo da svi građani razumeju principe sistema upravljanja otpadom i načine korišćenja samog sistema.

- Uvešćemo depozitni sistem za povrat ambalaže. Praksa u brojnim zemljama gde je ovaj sistem uveden je pokazala da depozitni sistem omogućiti sakupljanje više od 90 odsto ambalaže od napitaka, a ovaj sistem bi doprineo najboljem iskorišćenju kao resursa PET i staklenih boca, limenki i tetrapaka odnosno kartonske ambalaže za napitke.

- Različitim taksama destimulisaćemo odlaganje otpada na deponijama, a novac dobijen od ovih taksi biće iskorišćen za izgradnju sistema i pospešivanje prevencije, ponovne upotrebe i reciklaže otpada. Nesanitarni deponije predstavljaju veliki ekološki problem utičući na kvalitet zemljišta, vode i vazduha. Kako bi se ovaj problem sanirao planiramo da izgradimo sistem regionalnih sanitarnih deponija na kojima će biti smešten onaj otpad koji bude preostao nakon što prođe kroz sve faze sistema hijerarhije upravljanja otpadom.

- Izgrađićemo javna postrojenja za tretman industrijskog otpada da ne bi plaćali skup izvoz opasnog otpada planiramo i smanjila mogućnost za ilegalno odlaganje ove vrste otpada.

Klimatske promene. Srbija se sve češće susreće sa posledicama klimatskih promena, od sve dužih i sušnijih perioda tokom leta, manje snežnih dana tokom zime do velikih količina padavine koje u međuperiodu izazivaju poplave. Ove promene klime utiču kako na ljude tako i na biljni i životinjski svet. Promene klime a pre svega ekstremni topli talasi ali i ekstremni hladni talasi kao i poplave negativno utiču na javno zdravlje i na javnu infrastrukturu, a posebno su pogođene marginalizovane i ranjive grupe koje imaju niži nivo prilagođavanja.

- Institucije moraju poštovati potpisane međunarodne sporazume i sprovesti mere prilagođavanja na klimatske promene i njihovog ublažavanja. ako bi smanjili emisije gasova sa efektom staklene bašte i uskladili se sa Pariskim sporazumom, što podrazumeva da unapredimo energetske efikasnost, pokrenemo tranziciju na obnovljive izvore energije, dekarbonizujemo industriju i saobraćaj, kao i da učinimo poljoprivredu održivom i ugljenično neutralnom.

- Preduzećemo mere da pri urbanističkom planiranju, planiranju saobraćaja, energetike, poljoprivrede itd. da stvaramo zelenu infrastrukturu koja će ublažavati posledice klimatskih promena. Mora se sagledati i činjenica da će uzgoj pojedinih biljnih vrsta biti onemogućen i da će morati da se biraju biljne vrste otpornije na ekstremnije klimatske uslove. Da bi se sprečile poplave neophodno je bolje planiranje razvoja kao i ulaganja u vodozaštitnu infrastrukturu, uz implementaciju takozvanih pametnih zelenih rešenja koja mogu da ublaže brzinu slivanja vode a uz to i da unaprede mikroklimu grada.

- Mapiraćemo posebno osetljive grupe, područja i delatnosti koje su najviše pogođene klimatskim promenama i ciljano preduzimati mere kako da se položaj onih koji su najugroženiji poboljša a oni što bolje prilagode na promene. Smatramo da se mora delovati na vreme jer neizbežne promene koje se očekuju mogu radikalno pogoditi živote mnogih ljudi.

Zelena ekonomska politika. Kako bi ekonomija bila održiva i u skladu sa prirodom, potrebno je odustati od koncepta linarnog rasta i pažljivo planirati prelaz na zelenu kružnu ekonomiju. Velikim investicionim ciklusom pokrenućemo zelenu ekonomiju. Ovakva ulaganja dovešće do pravednije raspodele bogatstva u društvu i smanjenja nejednakosti uz stvaranje ekološki održivog okruženja.

U cilju prelaska na zelenu i kružnu ekonomiju planiramo da podstaknemo upotrebu obnovljivih izvora energije, pre svega solarne i energije vetara. Unapredimo efikasnost korišćenje resursa. Podržimo održivu poljoprivredu i šumarstvo. Podstaknemo razvoj zelenih tehnologija: Podrška razvoju i primeni zelenih tehnologija može pomoći da se smanji uticaj ekonomske aktivnosti na životnu sredinu i stvore nove ekonomske mogućnosti. Jedan od primarnih ciljeva biće obezbediti da koristi od zelene ekonomije osete svi članovi društva.

Stvaranje zelene ekonomije zahteva holistički pristup koji uzima u obzir ekonomske, društvene i ekološke uticaje ekonomske aktivnosti. Stvaranje ovakve održive ekonomije zahteva da se pojedine negativne ljudske aktivnosti potpuno eliminišu, dok bi se više ulagalo u nematerijalne aktivnosti. Uz kreiranje drugačije ekonomije, cilj nam je i uvođenje novih pokazatelja koji, za razliku od BDP-a, uzimaju u obzir više aspekata socio-ekonomsko-ekološkog razvoja i stepen zadovoljenja društvenih potreba, umesto samo ekonomskih aktivnosti.

Prostorno planiranje, urbanizam i stanovanje

Srbija se godinama bori sa urbanističkim haosom. Vladajući režim ne samo da nije rešio probleme, nego je omogućio investitorski urbanizam kao osnovni mehanizam uređenja prostora. Prekomerna urbanizacija, privatizacija dobara i uništavanje životne sredine, kao što je to slučaj sa Zlatiborom, Divčibarama, Fruškom gorom, šumama oko Subotice, Jadrom, rekom Pek i mnogim drugim mestima, dovodi do devastacije prirodnih dobara na uštrb životnih potreba lokalnih zajednica u Srbiji i njihovog dugoročnog opstanka. Srbiji je potreban ravnomeran urbanistički razvoj koji bi razvijao saobraćajnu infrastrukturu, kako bi oni koji žive u selima i gradovima, u Beogradu, Vojvodini, Moravičkom ili bilo kom drugom okrugu imali dostupne usluge i sadržaje neophodne za dobar život. Osiguraćemo zaštitu i kvalitetniju upotrebu resursa bez ugrožavanja ekoloških, ekonomskih i socijalnih prava i omogućiti uravnoteženi regionalni razvoj na celoj teritoriji zemlje. Menjaćemo zakonski okvir i dosadašnju praksu prostornog i urbanističkog planiranja i bazirati je na četiri osnovna principa: održivost, participacija, rodna ravnopravnost i socijalna raznolikost.

Promenićemo način planiranja tako što ćemo formulisati i sprovoditi politike, strategije i planove uz aktivnu ulogu i učešće javnosti. To podrazumeva i decentralizaciju planskog sistema, uvođenje novih nivoa planiranja, ali i dodatnih participativnih mehanizama. Uvešćemo obavezne javne rasprave i javne prezentacije, konsultacije građana pre izrade nacrtu plana, objavljivanje zapisnika o radu opštinskih organa, korišćenje interneta kao foruma elektronske debate i otvorene sastanke u sedištu opštine/grada za pripremu i utvrđivanje nacrtu plana koji je predmet javne rasprave.

Uvešćemo regionalni nivo planiranja, a za veće gradove i opštine. Regionalnim nivoom planiranja razvićemo horizontalnu i vertikalnu koordinaciju između institucija, što će dovesti do jačanja međusektorske saradnje i komunikacije između različitih nivoa planiranja. Jaćaćemo ulogu lokalnih uprava i mesnih zajednica u procesu izrade urbanističkih i prostornih planova kroz uvođenje i jačanje kapaciteta odeljenja za urbanizam i javnih urbanističkih preduzeća kojima su osnivači gradovi i opštine. Uvešćemo obavezne izrade urbanističkih i prostornih studija i analiza koje prethode izradi plana, što doprinosi kvalitetnijem urbanističkom i prostornom rešenju, odnosno uslovima života na planiranim lokacijama

Postavićemo drugačije ciljeve koji će voditi računa o unapređenju i zaštiti životne sredine, kao i prirodnim, kulturnim javnim dobrima. Regulisaćemo i sprečiti masovnu i nelegalnu izgradnju na zaštićenim područjima i u ekološki važnim sredinama. Zaštititićemo šume, vode, poljoprivredna i javna dobra od dalje eksploatacije i neplanske izgradnje. Preispitaćemo i odbaciti sve prostorne planove koji su u proceduri ili su usvojeni, a tiču se eksploatacije mineralnih sirovina ili ugrožavanja životne sredine, kao što je to slučaj sa planom za Jadar i Rađevinu. Prostorne planove sprovodićemo na osnovu prethodno urađenih studija izvodljivosti i studija opravdanosti. Regulisaćemo i sprečiti nelegalnu gradnju jačanjem kapaciteta građevinskim inspekcijama na lokalnom nivou. Uradićemo analize trenutnog ekološkog otiska i planirati razvoj koji pre svega služi lokalnoj zajednici. Povećaćemo udeo zaštićenih područja kako ne bi došlo do uništenja prirodnog ekosistema.

Stanovanje

Stanovanje je gorući problem o kojem se malo govori, s obzirom na to da je Srbija je dnu lestvice evropskih država po priuštivosti stanovanja za sopstvene građane. Stambeni fond je star i neodržavan, a cene stanova na tržištu nedostižne su za 90% stanovništva. Intenzivna stanogradnja u urbanim centrima gotovo uopšte ne doprinosi rešavanju stambenih problema već služi primarno kao tržište kapitala i doprinosi konstantnom uvećanju udela praznih stanova u ukupnom broju nekretnina. Veliki broj građana i građanki ne mogu da priušte iznajmljivanje stana, pa su osuđeni na život u neuslovnim smeštajima, učenjenim brakovima i na ulici. Pristupačno, adekvatno stanovanje za sve je preduslov društva koje svoje građane tretira jednako, dajući im šansu da u potpunosti ostvare svoje sposobnosti i tako doprinesu daljem razvoju celog društva. Činjenica da stambena politika mora da odgovori na potrebe velikog broja stanovništva znači da je potreban razvoj i diversifikacija fonda neprofitnih i cenovno pristupačnih stanova, kao i programa stambene podrške.

Formiraćemo stambeni fond u javnoj svojini za dugoročni, sigurni najam. Javni stambeni fond obezbeđuje značajan balans stambenom prostoru na tržištu, a trenutno ga u Srbiji ima oko 1%. Preispitaćemo dosadašnji osnov korišćenja stanova u javnoj svojini i uspostaviti sistem transparentnih i jasnih kriterijuma za dobijanje sigurnog i priuštivog zakupa za deficitarna zanimanja, mlade i za najugroženija domaćinstva. Izdvajaćemo više sredstava iz javnog budžeta i iskoristiti sve raspoložive mogućnosti donacija iz predpristupnih fondova, kako bismo u narednih godinama dodatno uvećali fond stanova u javnoj svojini. Pored novogradnje, broj stanova u javnoj svojini za potrebe stambene podrške uvećaćemo i kroz aktiviranje neiskorišćenih prostornih resursa, poput nedovršenih stambenih objekata i stanova koji su ostali bez naslednika.

Podstićaćemo druge neprofitne aktere da grade i na taj način, zajedno sa javnim stambenim fondom, uvećaju broj priuštivih stanova. Iako naš zakonski okvir prepoznaje i neprofitne stambene agencije i stambene zadruge, ovi se modeli ne koriste dovoljno i ne postoje razvijene podsticajne mere za njihov održiv razvoj i širenje, poput ustupanja zemljišta u javnoj svojini bez nadoknade, subvencija za troškove objedinjene procedure u postupku izgradnje za neprofitne stambene zadruge ili subvencionisanja najma zadružnih stanova u okviru programa stambene podrške.

Povećaćemo davanja za programe stambene podrške koji podrazumevaju unapređenje uslova stanovanja, kao i stambeno zbrinjavanje, za različite ciljne grupe. Za održivu stambenu politiku, važno je kreirati programe stambene podrške koji odgovaraju na potrebe stanovnika, a ne osnaživanje moći onih na vlasti. Programi stambene podrške moraju pre svega pružiti podršku najugroženijima da ostvare pravo na dom, ali i omogućiti ženama da izađu iz nasilnih partnerstava, mladima da se ostamostale, kao i lekarima ili nastavnicima da imaju siguran dom i ne odlaze iz zemlje.

Radićemo na dugoročnoj eliminaciji beskućništva. Beskućništvo, kao najekstremniji oblik stambene deprivacije, doživljavamo kao društvenu odgovornost i zbog toga ćemo raditi na sistemskoj eliminaciji rizika od beskućništva i izlasku iz beskućništva onih koji su u takvoj situaciji. Nijedno prinudno iseljenje ne sme da rezultira beskućništvom. Privremeni smeštaji i podstandardna naselja moraju se dugoročno zamenjivati sistemom stanovanja uz podršku, koji će kao multisektorski program pružiti siguran smeštaj i programe ekonomskog osnaživanja i socijalnog uključivanja svih društveno isključenih grupa i pojedinaca.

Rodna ravnopravnost

Rodna ravnopravnost je za nas ključna vrednost i jedno od glavnih polja borbe za slobodnije i pravednije društvo. Pritom, ona za nas nipošto nije samo pitanje forme: formalni mehanizmi za ublažavanje rodne neravnopravnosti kao što su kvote na izbornim listama ili među nosiocima stranačkih i javnih funkcija, iako veoma važni, ne mogu biti dovoljni. Samo kvantitativno uvećanje prisustva žena u javnom i političkom životu neće promeniti stvari gde je to potrebno, a to su dublje strukture rodne dominacije.

Umesto puke retoričke podrške ravnopravnosti žena, zalažemo se za prepoznavanje patrijarhata kao ukorenjenog poretka nejednake moći, koji oblikuje naše živote u različitim područjima, uključujući i ona koja naizgled nemaju nikakve veze sa rodnim identitetima. Patrijarhalne strukture pogađaju i žene i muškarce, ograničavajući ih u donošenju važnih odluka, ometajući puno ostvarenje njihovih ličnih mogućnosti i onemogućavajući im da žive onako kako bi im najviše odgovaralo. Takođe, patrijarhat kao sistem dominacije ukršta se sa drugim oblicima ugnjetavanja u društvu – klasnim, nacionalnim, obrazovnim, regionalnim, urbano-ruralnim itd.

Budući da rodna dimenzija prožima sve oblasti društvenog života, načelo rodne ravnopravnosti ugrađeno je u sve delove našeg programa. Prilikom koncipiranja i predlaganja mera praktične politike, uvek imamo u vidu kako se one odražavaju na žene, odnosno na muškarce, jer su ti efekti često različiti. Kad nudimo rešenja za društvene probleme u bilo kojoj oblasti, od ekonomije, rada i socijalne politike, preko ekologije, urbanizma, bezbednosti, pa do obrazovanja i nauke, želimo da iskoristimo sve raspoložive mogućnosti da rešenja koja predlažemo doprinesu smanjenju rodne neravnopravnosti.

Neplaćeni kućni rad, osiguravanje svakodnevnog funkcionisanja porodice i domaćinstva, briga o deci, bolesnima i nemoćnima – i dalje se pripisuju ženama kao njihova podrazumevana obaveza. Žene i dalje obavljaju daleko najveći deo tog rada, često i same misleći da tako treba da bude, a još češće ih niko ništa o tome ni ne pita. Raspodela rada brige za nas je zajedničko i političko pitanje, o kojem treba javno razgovarati. U skladu sa za nas temeljnim vrednostima jednakosti i solidarnosti, borimo se za to da se u našem društvu sve vrste tereta prepoznaju kao zajednička odgovornost koja se solidarno deli, kako bi muškarci i žene imali koliko god je moguće izjednačene polazne tačke ostvarivanju svojih potreba, ličnih planova, želja i potencijala tokom života. Istovremeno, važi i obrnuto: porodica i briga o domaćinstvu nisu samo obaveza nego i pravo oba roda. To znači da i muškarci imaju pravo na porodični spokoj i vreme koje mogu posvetiti privatnom životu, a koje im se ne sme uskraćivati zbog patrijarhalnog pritiska da su dužni da zarađuju i bore se za društveni status i moć. Za nas su politike u oblasti socijalnih i ekonomskih prava neodvojive od pitanja rodne ravnopravnosti.

Snažno ističemo pravo žena na reproduktivno zdravlje i reproduktivni izbor. Specifične zdravstvene potrebe žena, vezane za trudnoću i porođaj, danas su u našem društvu izrazito zanemarene i zadovoljavaju se na ponekad tragično nekvalitetan način, iako predstavljaju suštinsku pretpostavku dobrog života žena. Stavljanje ovih tema, kao i šire dobrobiti žena, među prioritete zdravstvene i drugih institucionalnih politika uticalo bi i na sposobnost društva da izađe na kraj sa demografskim izazovima, kao što su starenje stanovništva, nizak natalitet i iseljavanje. Niska stopa rađanja ne sme se proglasiti „krivicom“ žena i rešavati ograničavanjem ženskih prava. Zadovoljne, socijalno obezbeđene i lično ostvarene žene lakše se odlučuju na rađanje. Stoga, *manje*, a ne *više* patrijarhata otvara mogućnost i za demografsku obnovu.

Smatramo da je važno sistematski se zalagati za priznavanje autoriteta žena, čime god da se bave, i za jednako vrednovanje njihove kompetencije i doprinosa, u svim profesionalnim i životnim oblastima. Težimo stvaranju takvog društva u kojem će muškarci i žene poštovati jedni druge; u kome će ustanove biti pod upravom i žena i muškaraca i jednako brinuti i o jednim i o drugima, uzimajući u obzir lične, rodne, kulturne, socijalne i političke posebnosti.

Zalažemo se za nultu toleranciju prema svim oblicima seksualnog nasilja, zlostavljanja, uznemiravanja i ucenjivanja. Izgrađićemo institucionalne mehanizme koji će ne samo štiti i osiguravati pravdu za žrtve, nego i stvarati uslove da se žrtve osećaju slobodno i bezbedno da svaki takav slučaj prijave. Radićemo na podizanju svesti o značaju borbe protiv seksualnog uznemiravanja u institucionalnom okruženju i zalagaćemo se za to da svaka ustanova usvoji odgovarajuću regulativu.

Podržavamo izjednačavanje LGBT+ osoba u svim pravima, zaštitu od diskriminacije i, pogotovo, nasilja kojem su svakodnevno, a često nekažnjeno izložene. Smatramo da svako ima pravo da svoj rodni identitet iskazuje onako kako se oseća. Verujemo da su društveni tretman i zajamčenost prava pripadnika LGBT+ zajednice mera slobode svih u društvu.

Zdravstvo

Zdravlje je prepoznato pravo građana i građanki i javno dobro. Zbog toga ćemo raditi na jačanju javnog (državnog) zdravstvenog sistema kroz obavezno, solidarno, zdravstveno osiguranje jer je to najbolji poznati načini da se građanima pruži jednaka, dostupna i efikasna zdravstvena zaštita. Brojni međunarodno standardizovani pokazatelji pokazuju da su nejednakost u zdravlju, slabo dostupna i neefikasna usluga ključne karakteristike zdravstvenog sistema Srbije. Privatizacija zdravstva i zdravstvenog osiguranja ne pruža rešenje za ovaj problem, ona je siguran put ka još većim nejednakostima i nedostupnosti zdravstvene usluge za značajan deo stanovništva. Rešenje nije ni specifičan oblik javno-privatnog partnerstva u kome bi javni zdravstveni sistem bio za siromašne, a razvijeniji privatni sistem za bogate. Zbog toga, nezavisno od razvoja privatnog zdravstvenog sistema i sistema osiguranja, država mora razviti javni zdravstveni sistem koji pod jednakim uslovima mora pružiti kompletnu uslugu građanstvu.

Potrebna je reorganizacija zdravstva i jačanje državnog sistema zdravstvene zaštite koja uključuje promenu prioriteta zdravstvene politike, plansku kadrovsku politiku, bolju organizaciju sistema, unapređenje zakonodavnog okvira, ali i mnoge multisektorske mere koje se odnose na zdrav život i prevenciju.

Unapređenje zakonskog okvira je potrebno kako zbog bezbednosti pacijenata, tako i zbog profesionalnog i etičnog rada medicinskog osoblja. Potrebno je razviti koncept zdravstvene bezbednosti, koji bi omogućio pacijentima standarde za usluge i opseg usluga koji dobijaju na svakom nivou zdravstvene zaštite. S druge strane, potrebno je bolje urediti rad sindikata zdravstvenih radnika i medicinskih komora kako bi profesionalizam, znanje i posvećenost, ne medicinski kriterijumi, bili važni za rad medicinskog osoblja, njihovu karijeru i obavljanje funkcija u zdravstvenom sistemu. Posebnu pažnju ćemo posvetiti razvijanju etičkih standarda rada u medicinskim ustanovama.

Besplatna usluga. Zdravstveni sistem ne sme prebacivati teret finansiranja na bolesne građane. Građani Srbije, srazmerno svojim prihodima, prema podacima Svetske banke, troše više od građana mnogih razvijenijih država na zdravstvene troškove, uključujući obavezno osiguranje, participacije, privatne preglede i lekove. Merama povećanja efikasnosti sistema i izmenama finansiranja ovi troškovi se mogu postepeno redukovati do njihovog potpunog ukidanja. Ukinućemo dodatne troškove, a za novac koji se izdvaja za zdravstvo obezbedićemo da građani dobijaju odgovarajuću zaštitu, lako zakazuju specijalističke preglede, ne čekaju u redovima ili na zakazane operacije i ne budu prinuđeni da skupljaju novac za skupa lečenja.

Ostvarivanje većeg dela zdravstvenih potreba u primarnoj zaštiti (domovima zdravlja) kako bi se omogućila zdravstvena zaštita i onima koji imaju manje novca i onima koji nisu dovoljno mobilni. Gde je to moguće, potrebno je vratiti specijalističke preglede i laboratorijske usluge u domove zdravlja, a gde nije moguće, obezbediti lako dostupne i jeftine načine da građani dobiju ove vidove zaštite. Zdravstvena mreža, u ovom pogledu, nije predimenzionirana, kako se često misli, samo je prevelika za ono što pruža a stalno snižava standarde usluge.

Dijagnostika. Jedan od osnovnih problema zdravstvenog sistema jeste kasni početak lečenja, Radikalno ćemo poboljšati sistem preventivnih pregleda. Uprkos alarmantnoj smrtnosti i trendovima daljeg pogoršanja kada su u pitanju kardiovaskularne i maligne bolesti (OECD) i dalje se nedovoljno sprovode organizovani skrining programi za rano otkrivanje u odnosu na prihvatljivi i efektivni obuhvat, što je, prema evropskim standardima 70%, ciljane populacije.

Prevenција. Nezdrave životne navike i neredovni preventivni pregledi uzrok su mnogih nepotrebnih tereta i troškova za zdravstveni sistem. Obezbedićemo dodatne edukativne programe za promociju zdravih načina života, ukazivanje na rizike određenih navika i ponašanja i uvesti mere kako bi se takvo navike suzbijale (pušenje, alkoholizam, sedenje za kompjuterom), a promovisale one koje će unaprediti zdravlje populacije (ishrana, fizička aktivnost, boravak u prirodi).

Pravednije i transparentnije finansiranje. Privatna plaćanja građana za zdravstvenu u Srbiji su prešla prag od 40% i predstavljaju udar na standard građana i uzrokuju dalje nejednakosti i siromaštvo. Sistem obaveznog zdravstvenog osiguranja time gubi svoj osnovni princip solidarnosti i uzajamne podele rizika među građanima. Hronični nedostatak sredstava iz naplaćenih doprinosa u kasi RFZO (ispod 60% budžeta), nadomešćuje se nestabilnim i od političke volje zavisnim budžetskim sredstvima. Ovakvo finansiranje zdravstvenih ustanova onemogućava prilagođavanje rada potrebama građana a podstiče neracionalnu potrošnju i koruptivno finansijsko upravljanje. Umesto ukidanja RFZO potrebno ga je reorganizovati, obezbediti transparentno poslovanje, ukinuti limite u prihodima preko kojih se ne plaća obavezno osiguranje a zdravstvo i zdravlje tretirati kao javno dobro, ne kao profitnu delatnost.

Hitna pomoć. Pružanje hitne pomoći je kritično po život i zdravlje mnogih građana. Sadašnji sistem pružanja hitne pomoći ne samo da je neefikasan, nego nije dovoljno regulisan i ide na štetu pacijenata. Srbija je jedna od retkih evropskih država koja nije regulisala ovu oblast pružanja usluga. Potrebno je uspostaviti procedure, zakonom i internim aktima, kako bi ovaj mehanizam efikasno radio i ispunjavao svoju svrhu.

Unapređenje informacionog sistema i lakše zakazvanje pregleda. Bolje umrežavanje između lekara, klinika, bolnica, ali i privatnog i javnog zdravstva omogućilo bi lekarima bolji uvid u stanje pacijenta i smanjilo broj potrebnih pregleda i doveo do lakšeg zakazivanja pregleda. Zbog nedostatka informacija, mnogi pregledi se dupliraju ili se pacijenti šalju na bespotrebne preglede. Postojanje ovakvog sistema unapredilo bi efikasnost i pojeftinilo zdravstvenu zaštitu.

Pregled sa ličnom kartom. Postojanje posebnih zdravstvenih knjižica i njihovo overavanje je suvišan trošak imajući u vidu da se do podataka o osiguraniku može lako doći objedinjavanjem podataka pomoću jedinstvenog matičnog broja, uz poštovanje zaštite podataka o ličnosti.

Transplantacija, transfuzija i retke bolesti. Potrebno je napraviti novi, efikasan i transparentan, sistem za pružanje skupih usluga i usluga koje ne mogu biti dostupne svima. Sadašnji plan optimizacije usmeren je više na smanjenje troškova nego na pružanje pomoći. Posebno je važno da Srbija postane deo evropskih i globalnih mreža za pružanje takvih medicinskih usluga što bi povećalo šanse naših građana da dobiju životno važnu pomoć.

Formiranje razvojnih i istraživačkih centara. Srbija može bolje da iskoristi kapacitete koje ima da bi unapredila zdravstveni sistem ali i dala doprinos u svoj doprinos u razvoju medicine u međunarodnim okvirima. Pandemija je pokazala da postoji potreba za tim. Zavisnost od međunarodnih korporacija ili oslanjanje na konsultantske kuće može biti smanjena dugoročnim planom za stvaranje nacionalnih razvojnih centara za izučavanje bolesti i razvoj lekova. Umrežavanje i bolje korišćenje naučnih kapaciteta, mreže insituta, zavoda za javno zdravlje i bolničkih resursa može rezultirati stvaranjem institucija koje su kompetitivne u međunarodnom okruženju. Prvi kandidat za takav centar je Torlak, koji je i imao ovu ulogu.

Distribucija i optimizacija nabavke lekova. Najveći deo zdravstvenih troškova koje građani plaćaju odlazi na nabavku lekova. Nabavka lekova izložena je velikim interesnim pritiscima farmaceutske industrije i nije utemeljena na zdravstvenim potrebama. Politika nabavke lekova koji su građanima dostupni kroz obavezno zdravstveno osiguranje mora imati svoje težište na generičkim lekovima. Kroz obezbeđivanje najšire dostupnosti ove vrste lekova, sa jedinstveno utvrđenom cenom bez obzira na proizvođača i originalno ime, građanima će se omogućiti široka dostupnost lekova na recept, bez favorizacije proizvođača i veleprodavaca. Očekivane uštede omogućiće usmeravanje sredstava za pokrivanje troškova novih, inovativnih lekova iz obaveznog osiguranja.

Reorganizacija Agencije za lekove i medicinska sredstva. Ova agencija je često u javnosti viđena više kao izvor problema nego rešenje. Centralizovane javne nabavke ili sastavljanje liste lekova na pozitivnoj listi ne bi trebalo da budu mehanizam za stvaranje monopola ili izvor korupcije, nego mehanizam za efikasniju i jeftiniju nabavku i distribuciju lekova. Zbog toga je potrebno reorganizovati rad ove agencije tako da podaci o njenom radu budu javno dostupni a njen rad stavljen pod demokratsku kontrolu.

Sistem apoteka. Neregulisano tržište maloprodaje, odnosno apotekarske delatnosti, uz neravnopravan položaj javnih i privatnih apoteka, doveo je do propadanja najvećeg broja prethodno profitabilnih državnih apotekarskih ustanova. Procenjuje se da u Srbiji trenutno radi dvostruko više apotekarskih ustanova u odnosu na EU standard. Izostanak adekvatne kontrole, demografskih i geografskih kriterijuma za otvaranje apoteka, doveo je do nekontrolisanog otvaranja apoteka. Bolja regulacija ove oblasti razdvojila bi zdravstvenu od komercijalne uloge apoteka i stvorila sistem državnih apoteka koji bi bio konkurentan i po mestima gde se apoteke nalaze i po načinu rada.

Povećanje broja apoteka sa laboratorijama. Apoteke koje imaju laboratorije i prave rastvore, praškove, masti imaju posebnu ulogu u apotekarskoj mreži. One snadbevuju druge apoteke. Sve dežurne i domske apoteke trebalo bi da postanu laboratorijske apoteke.

Nacionalne fabrike lekova. Srbija je ostala bez vlastite farmaceutske industrije. Privatizacija postojećih fabrika učinila je proizvodnju lekova potpuno zavisnom od privatnih, stranih kompanija, odnosno tržišta. Svaki poremećaj na tržištu može Srbiju ostaviti bez proizvodnje lekova. S obzirom na značaj, ali i raširene sumnje u postojeću farmaceutsku industriju, smatramo da država mora da ima vlastite kapacitete za proizvodnju lekova i medicinskih sredstava.

Multisektorske mere. Zdravlje stanovništva ne sme biti samo posao medicinskih ustanova. Zbog toga zaštita zdravlja mora biti sastavni deo programa i posla ostalih društvenih sektora. Obrazovanje može igrati ključnu ulogu u prevenciji stvaranja štenih navika i promociji zdravih stilova života. Zbog toga je sadržaje koji se tiču zdravlja i prevencije potrebno povećati u obaveznom školovanju. To je posebno važno i zbog lako dostupnih i sve rasprostranjenijih nepouzdanih, često štetnih, oblika informisanja o zaštiti zdravlja i tzv. lečenja preko interneta ili reklamiranje alternativnih oblika lečenja. Unutar multisektorskih mera radićemo i na obrazovanju i unapređenju zaštite od bolesti koje pogađaju posebne grupe ili grupe koje su izložene posebnim uslovima života i rada. Ovde spada zaštita reproduktivnog zdravlja, bolesti vezane za rad ali i sve veća izloženost klimatskim promenama, posebno grupa koje rade na otvorenom.

Obrazovanje

Ključ društvenog razvoja i prosperiteta leži u kvalitetnom obrazovanju. Ulaganjem u obrazovni sistem zajednica ulaže u svoju budućnost. Kvalitetno obrazovanje mora biti savremeno, sveobuhvatno i usmereno na podsticaj kritičkog i kreativnog mišljenja. Ono mora biti dostupno svima i mora da vodi računa o potrebama i stavovima onih koji učestvuju u njegovoj izgradnji i realizaciji. Naš cilj je škola kao zajednica u kojoj se osnažuje glas i uzima u obzir mišljenje samih đaka, čije učešće u radu škole ne sme biti samo formalno, već suštinsko i stalno.

Naš program za obrazovanje počiva na sledećim prioritetima:

Povećanje budžetskih ulaganja u prosvetu. Ovo je prvo i poslednje pitanje svake strategije za unapređenje obrazovanja. Nikakve reforme nisu moguće ukoliko prosvetni i vaspitni radnici žive i rade u uslovima koji narušavaju radno dostojanstvo. Naš cilj je da se državna ulaganja u obrazovanje približe evropskom proseku koji iznosi oko 5% udela u BDP-u. Plate nastavnika ne smeju biti manje od republičkog proseka, što je trenutno slučaj, s obzirom da je reč o javnom resoru s najvećim procentom visokoobrazovanog kadra (oko 80%).

Obezbediti pravni okvir koji podrazumeva **decentralizaciju obrazovnog sistema**, kao i **transparentne kriterijume** donošenja kadrovskih i drugih odluka, i veće učešće prosvetnih radnika u njihovom formulisanju. Kriterijumi za izbor nastavnika na konkursima, kao i kriterijumi za izbor sastava konkursnih komisija moraju biti precizno definisani, procesi odlučivanja moraju biti transparentni i javno obrazlagani. Zalažemo se za zakonske izmene u pravcu boljeg prepoznavanja uloge radnih i stručnih kolektiva, koji moraju biti uključeni kako u procese kadrovskog odlučivanja tako i u kreiranje i sprovođenje svih reformskih procesa. Insistiraćemo da nijedna suštinska promena koja se tiče obrazovanja, od njegovog pravnog okvira do nastavnih planova i programa, ne bude doneta bez širokih i javnih konsultacija s stručnjacima. Pitanje izgradnje kvalitetnog obrazovanja ne sme biti uskopolitičko pitanje, već pitanje društvenog dobra koje mora uvažiti raznovrsne stavove i mišljenja svih relevantnih nosioca interesa.

Obezbediti dugoročnu i stabilnu strategiju obrazovanja koja za cilj ima **podizanje kvaliteta opšteg nivoa obrazovanja kod svih građana**, postizanje funkcionalnog znanja i podsticanje kritičkog i kreativnog mišljenja. Funkcionalna pismenost, praktično orijentisana znanja i razvoj kritičkog mišljenja moraju postati suštinski prioriteti u obrazovnom procesu. Zalažemo se za modernizaciju obrazovanja i uvođenje savremenih rešenja i pristupa u izvođenju nastave, u skladu s tendencijama i izazovima modernog društva. Današnje obrazovanje u Srbiji se sve više prilagođava zamislima o tržištu rada namesto da ima razvojnu ulogu.

Dualno obrazovanje. Zalažemo se za ukidanje dualnog obrazovanja, jer ono predstavlja osnov za radno iskorišćavanje učenika srednjih škola, podstiče nejednakost među učenicima i time negira koncept javnog obrazovanja koji brine o svim mladima. Namesto toga ćemo nastojati na osavremenjavanju srednjeg stručnog obrazovanja, njegovog nastavnog kadra, programa i metoda rada, sa naglaskom na praktičnoj nastavi i primeni znanja kroz stručnu praksu tokom školovanja.

Pravedno obrazovanje koje podrazumeva: dostupnost udžbenika, školske opreme i vanškolskih nastavnih aktivnosti, besplatan javni prevoz, zdrav obrok za svu decu i druge mere koje zbog velikih nejednakosti mogu uticati na kvalitet obrazovanja učenika. Mere subvencija i izdvajanja iz budžeta moraju omogućiti svoj deci jednak pristup nastavnim materijalima i realizaciji nastavnih aktivnosti na ekskurzijama i rekreativnoj nastavi. Sistem državnih stipendija mora omogućiti motivisanoj deci i mladima da se školuju na nivou srednjeg i visokog obrazovanja uprkos materijalnim, geografskim i drugim ograničenjima njihovih porodica.

Poboljšanje funkcionalne pismenosti učenika. Broj predmeta, broj sedmičnih časova, kao i broj nastavnih celina predviđenih nastavnim kurikulumom ne garantuju više znanja, već samo dovode do velike radne opterećenosti kako đaka tako i nastavnika. Zbog toga nastavne planove i programe treba rasteretiti i funkcionalno povezati. Zalažemo se da se nastavnici obuče da zajedno sa učenicima osmišljavaju i primenjuju metode aktivnog učenja, kojima se razvijaju veštine i sposobnosti saradnje u timu, kreativnost, kritičko promišljanje i rešavanje problema, primena prethodno stečenih znanja. Pored toga, zalažemo se za savremenu interaktivnu nastavu koja uključuje i povezivanje obrazovnih i kulturnih politika i institucija, kroz odvijanje dela nastave u muzejima, bibliotekama, galerijama itd. i gostovanja umetnika i radnika u kulturi u školama.

Vraćanje dostojanstva nastavničkoj profesiji. Nastavnicima je neophodno obezbediti stabilno zaposlenje, namesto ugovora na određeno, platu dovoljnu za dostojanstven život, kao i dobre uslove rada. To podrazumeva uvođenje niza mera kojima bi se zaštitila bezbednost i položaj nastavnika u društvu. Oni ne smeju biti meta nezadovoljnih roditelja i učenika i moraju

biti tretirani kao ugledni članovi zajednice. Vraćanjem dostojanstva profesiji nastavnički smerovi na fakultetima bi postali privlačni mladim osobama, a osavremenjene studije na njima bi obezbeđivale dovoljan broj obrazovanih i osposobljenih nastavnika za sve predmete i usmerenja.

Stručna podrška. Potrebno je poboljšati uslove rada stručnim saradnicima, psiholozima, pedagogima, defektolozima i asistentima koji pomažu u realizaciji inkluzivnog obrazovanja i povećati njihov broj. Pouzdana mreža stručne podrške nastavnicima i đacima nužan je preduslov za kvalitetno i pravedno obrazovanje i za izgradnju vaspitno-obrazovnog sistema u kojem se odgovornost ravnomerno raspodeljuje i u kojem svaki đak i nastavnik mogu da pronađu podršku, pomoć i savet za bolji rad i prevazilaženje eventualnih problema na koje nailaze.

Etički standardi i vrednosti. Zalažemo se da se u formalno obrazovanje i na nivou osnovnih škola, srednjih stručnih škola i gimnazija suštinski u sadržaje nastavnih planova postojećih predmeta uključe osnovne ljudske vrednosti pravičnosti i ravnopravnosti, poštovanja i saradnje. Etičke standarde i ljudske vrednosti je moguće uključiti u formalno obrazovanje i kroz razvijanje i primenu različitih programa, mera i aktivnosti u saradnji nastavnika i stručnih saradnika, učenika, roditelja, organizacija civilnog sektora i lokalne zajednice.

Veća bezbednost učenika i nastavnika u školama. Nasilje prema nastavnicima i učenicima mora se iskoreniti iz škola. Nastavnicima ćemo dati status javnih službenika i štititi ih od svih pritisaka uključujući i fizičko nasilje. Posebnu pažnju posvećujemo vršnjačkom nasilju, čiji uzrok nije samo u školama nego i u širem okruženju.

Visoko obrazovanje. Zalažemo se za visoko obrazovanje koje je pravično, savremeno i predstavlja istinski razvojni osnov društva. Država mora kroz razvijene mere materijalne i druge podrške učenicima i studentima obezbediti da visoko obrazovanje bude dostupno svima koji su motivisani da studiraju, bez obzira na materijalne mogućnosti i životne okolnosti pojedinaca i njihovih porodica. Planovi studija moraju biti prilagođeni tako da omogućavaju uporedno studiranje i rad i usklađivanje sa porodičnim životom za studente koji su roditelji, čime se stvara i osnov za celoživotno učenje i profesionalno usavršavanje. Stvorićemo uslove za sektorsko i suštinsko povezivanje nauke i visokog obrazovanja, kojim se obezbeđuje njihov međusobni razvoj, primena naučnih dostignuća u nastavi i studentskoj praksi i povratno razvoj naučnog kadra. Školovanjem i usavršavanjem različitih profila stručnjaka obezbeđuje se društveni razvoj, a visoko obrazovanje i nauka treba da obezbede znanja na kojima će se planirati i ostvarivati privredni razvoj, ali i razvoj svih segmenata javnih politika. Neophodno je da država obezbedi znatno veće i ravnomerno ulaganje u sve oblasti nauke, bez zapostavljanja društvenih i humanističke nauke i obrazovanje koji imaju značajnu društvenu ulogu. Pored toga zalažemo se za ulaganje u fundamentalna naučna istraživanja kojima se razvija korpus naučnih znanja i obezbeđuje uključivanje u međunarodnu naučnu zajednicu.

Kultura

Osnovno polazište našeg programa za kulturu jeste da je kultura javno dobro, da treba da bude dostupna svima, i na raznovrsne načine. Vrednosni okvir takvog modela poštuje načela učešća i raznolikosti aktera koji doprinose zajedničkom, ali heterogenom sistemu kulture zasnovanom na decentralizaciji produkcije i odlučivanja. Ovo podrazumeva i temeljnu decentralizaciju kulture u Srbiji koja će omogućiti kako princip vođenja kulturne politike na lokalnim nivoima,

tako i podizanje dostupnosti vrednih kulturnih sadržaja. Kultura nije niti može biti izolovana od svih drugih pitanja, ona zavisi od celokupnog kvaliteta života, ali kako su upravo i nastanak i razvoj našeg pokreta pokazali, bez razvijene kulture nije moguća dublja i šira društvena promena, i zato je za nas prioritet rešavanje nagomilanih problema u ovoj oblasti.

Kulturna politika. Naša kulturna politika postavlja kao cilj konstituisanje drugačijeg puta u odnosu na dominantne ideološke modele koji otuđuju kulturne stvaraoce od ekonomske i društvene stvarnosti i doprinose sve većoj društvenoj polarizaciji. Po jednoj koncepciji kultura je isključivo pitanje nacionalnog identiteta i nacionalne tradicije, te je zavisna od države i njenih institucija, dok je po drugoj ona definisana kao jedan od privrednih resursa i kao takvoj joj se nameće zahtev ekonomske samoodrživosti. Iako su ove dve koncepcije naizgled suprotstavljene, jer prva vidi kulturu pod zaštitom države a druga je vidi kao aspekt slobodnog tržišta, one su ideološki i praktično sjedinjene u kombinaciji državno-privatnog interesa koji sprečava kulturni razvoj i polarizuju društvo. Nasuprot tome, naša kulturna politika vidi kulturu kao prostor društvene emancipacije, komunikacije, obrazovanja, te duhovnog i intelektualnog unapređenja. Otuda pre svega vidimo bliskost kulturne politike i obrazovne politike i mogućnost veće inkluzije kulturnih stvaralaca u svim nivoima obrazovanja.

Finansiranje kulture. Srbija je među državama sa najmanjim ulaganjem za kulturu u Evropi. Ali nije reč samo o povećanju ulaganja u skladu sa standardima razvijenih evropskih država, sa evropskim standardima, već pre svega o osmišljavanju i doslednom sprovođenju sistemskih i strateških rešenja u pogledu raspodele odgovornosti, prostora, finansija i drugih resursa. U Srbiji su konkursi za kulturu postali metod partijskog finansiranja. Ovakvu koruptivnu šemu ćemo saseći u korenu i pokrenućemo nove, participativne i transparentne procedure zasnovane na potrebama građana koje će stimulisati kvalitet, unaprediti nezavisnu kulturnu produkciju, oživeti amatersko stvaralaštvo, učiniti dostupnim savremeno stvaralaštvo, uspostaviti tesnu vezu umetnosti u obrazovanja, a nasleđe prepoznato kao osnov na kom svi zajedno gradimo nove društvene odnose.

Zapošljavanje. Otvorićemo mogućnosti za zapošljavanje mlađih radnika u kulturi kako bi bi unapredili kapacitet ovih ustanova i stvorili veću dinamičnost. Sve postojeće domove kulture, kulturne centre, biblioteke, pozorišta, bioskope i druge prostore za kulturu, formiraćemo javno dostupnan registar napuštenih i neiskorišćenih prostora u javnoj svojini a koji bi mogli da postanu resurs nezavisne kulture. Uvešćemo akcione planove na nivou opština u cilju unapređenja raspolaganja prostorom za potrebe kulture. Posebno ćemo podržavati one kulturne politike ustanova koje doprinose emancipaciji građana, uvode nove participativne oblike upravljanja ustanovama i koje povezuju kulturu sa obrazovanjem. Saradnju institucija sa nezavisnom kulturnom scenom vidimo kao potencijal kulturnog razvoja koji će omogućiti veću širinu i veću uključenost aktera u kulturi. Da bi ovo ostvarili, kulturna će biti deo šireg procesa decentralizacije koji će procese odlučivanja vraćati u lokalne okvire.

Kulturno nasleđe. Poseban važan deo programa je povećanje kapaciteta institucija koje se bave zaštitom kulturnog nasleđa koje je zanemareno, sve više privatizovano ili izloženo propadanju. Jaćaćemo kadrovske potencijale i razvijati mehanizme odgovornost u službama zaštite kako bi se njima upravljalo isključivo u skladu sa Zakonom o kulturnim dobrima i u interesu očuvanja kulturnih dobara. U saradnji sa stručnjacima predlaćaćemo izmene zakonskih regulativa koji se odnose na trajanje statusa "prethodno zaštite" i sprečavanje njegovog zastarevanja. Pored nacionalnog nasleđa, jednaku pažnju posvetićemo jugoslovenskom kulturnom nasleđu i nasleđu iz perioda socijalizma koje je ugroženo, izloženo propadanju i zaboravu. Smatramo da je ovo nasleđe važan deo naše prošlosti i važno

svedočanstvo orijentacije koju i sami sledimo, orijentacije ka pravednom, prosvećenom, ravnopravnom i antifašističkom društvu. U tom cilju, donećemo programe umetnosti u javnom prostoru koji će uključivati i adekvatno obeležavanje istorijskih mesta i događaja iz naše prošlosti i dalje obrazovno i turističko širenje znanja o prošlosti i različitim tradicijama koje su postojale u Srbiji.

Materijalni položaj umetnika. Najvećim problemom kulturnog razvoja smatramo prekarni položaj umetnika i radnika u kulturi i sistematično prenebrgavanje njihove društvene uloge, posebno u obrazovnim procesima. Pored uspostavljanja pravičnog i transparentnog sistema javnog finansiranja, uređićemo i rad i uslova rada u sferi kulture i umetnosti, na zadružnom povezivanju, povećanju osnovice osiguranja za samostalne umetnike, a sve u cilju obezbeđivanja njihove socijalne i materijalne sigurnosti. U saradnji sa strukovnim udruženjima pokrenućemo procese sistemskog regulisanje rada u sferi kulture i umetnosti, radi uvođenja standarda i promovisanja dobre prakse kada se radi o uslovima rada, utvrđivanje cenovnika za nadoknade za umetnički rad, unapređenje konkursnih procedura, ustanovljavanju jasnih kriterijuma odlučivanja. Zalagaćemo se za povećanje osnovice osiguranja za samostalne umetnike, u cilju obezbeđivanja njihove socijalne i materijalne sigurnosti kao društvenih delatnika.

